

In dit bulletin worden artikelen en berichten opgenomen met betrekking tot het werktein en de activiteiten van de vereniging, de ingestelde werkgroepen, individuele leden of derden. Een ieder, al dan niet lid van de vereniging, kan ideeën, suggesties en materiaal aanleveren op onderstaand redactieadres. De redactie zal beoordelen of het aangeboden materiaal voor plaatsing in aanmerking komt.

Dit bulletin zal drie keer per jaar verschijnen en wordt gratis aan de leden van de vereniging verstrekt. Voor niet-leden is het bulletin, tegen betaling van _ 5,- per exemplaar, verkrijgbaar bij: P. Noord, Kloosterstraat 8, 9951 CE Winsum.

Redactie:

a. J. M. van der Drift
B. van der Dussen
J. A. Groothof
J. Huitsing
P. Noord
J. Stevens
C. A. Tersteeg

Redactieadres:

Ekke Kleimahof 5, 9951 MK Winsum
www.winschem.nl
e-mail: info@winschem.nl

Voorzitter

Drs. J. Tersteeg
Westerstraat 31, 9951 EM Winsum
telefoon: 0595-442456

Secretaris

Drs. A. J. Rinzema
Hoofdstraat-W 48, 9951 AC Winsum
telefoon: 0595-444593

Penningmeester

W. Lemstra-Wieringa
Wierdaweg 13, 9951 ER Winsum
telefoon: 0595-443203

Algemeen Adjunct

J. Venhuizen
Schepperijlaan 56, 9951 BL Winsum
telefoon: 0595-441574

Leden

B. Raangs
Havenstraat 4, 9951 AE Winsum
C. de Ranitz
Bellingeweer 10, 9951 AM Winsum
C.A. Tersteeg
Freesiaalaan 30, 9951 GM Winsum
J. Veltman
Schoolstraat 12, 9951 EL Winsum

Kosten lidmaatschap: _ 15,- per jaar, bij verzending _ 19,- per jaar.
Bankrelatie: ABN-AMRO Winsum;
rekeningnr. 61 23 36 174

ISSN 1386-1530

Vormgeving: Jaap Stevens
Prepress: Letter & Lijn bv
Druk: Drukkerij Alba

Voorwoord

De redactie van dit blad is weer diep in de archieven gedoken, met de bedoeling een goed leesbaar, informatief en toch ook een lekker nummer te produceren. Tal van mensen zijn actief geweest. Velen zijn in de pen of op het toetsenbord geklommen.

Zo heeft Hans Huitsing een gesprek met mevrouw Pannekoek-Datema gehad. Een gesprek dat over negentig jaar Winsum gaat, en waarin de Boog veelvuldig ter sprake komt. Bij het artikel zijn niet eerder gepubliceerde foto's opgenomen van voor en na het opblazen van de Boog in 1940.

Dhr. J. Venhuizen poogt de prijzen van boerderijen op het Hoogeland duiden, en aangezien daar enige globale kennis van het "Groninger bekleemrecht" voor nodig is, schrijft hij een informatief stuk over dit typisch Gronings verschijnsel.

Jacques Tersteeg komt met een primeur: de "Brugster Kluft", een nog niet eerder beschreven organisatie van naburen die zich ten doel stelden om elkaar in geval van nood bij te staan. Nu dus de oudste vereniging (anno 1716) van Winsum!

Jan Regtien vraagt zich af wat de geschiedenis was achter het koperen plaatje op de bank bij de Wierdaweg. Klaas Kracht wist hoe de vork in de steel zat, en gaf hem en ons uitleg.

In Doudestieds laat Piet Noord ons deze keer foto's van twee inmiddels verdwenen huizen zien. Ook geeft hij een lange opsomming van het "bedrijvige" Winsum in 1866.

We eten deze keer stampot spitskool, en sluiten "Geert Hunsego ien Stadse kemedie" af met het vierde deel.

Verder heeft de vereniging nog een plan liggen met de werktitel "snertwandeling". Als hier meer over bekend is berichten we u er uiteraard over.

Veel kijk- en leesplezier met dit laatste nummer van 2004.

Alle redactieleden wensen u fijne feestdagen en een gezond 2005 toe.

n De redactie

Inhoud

In gesprek met mevrouw Pannekoek,	2
De Brugster Kluft	8
De geschiedenis van het "Branderbankje"	14
Groninger bekleemrecht	16
Doudestieds	22
Dikdakken	22
Het laatste deel van de "stadse kemedie"	24
Verslag jaarvergadering 18 maart 2004	27

In gesprek met mevrouw C.W. Pannekoek - Datema

*Het gesprek met mevrouw Pannekoek zou gaan over
het tweelingdorp Winsum – Obergum gedurende de
laatste 90 jaar, maar het gesprek kwam steeds weer
uit bij en op De Boog; centrum van het dorp.*

gekocht. Bij dit pand
hoorde destijds een

Mevrouw Pannekoek-Datema

De horlogezaak

Mevrouw Pannekoek is geboren in 1914; het eerste jaar van de eerste Wereldoorlog. Haar vader Pauwel Datema (geboren 1877) kwam in 1888 in dienst bij Geert Klok (kloekenmaker; wat je doet zo heet je zelf!) in Winsum. Geert Klok woonde in de Hoofdstraat-Winsum in het pand dat later in gebruik werd genomen door bakker Rozenga (thans Lubbers en Schlecker). Toen vader Datema het vak kende, vestigden de echtelieden Datema-Klunder zich in 1908 aan de Hoofdstraat-Obergum, hoek Kerkpad, en begonnen daar met hun horlogezaak.

Het ging goed met de zaak en daarom werd in 1919 (mevrouw Pannekoek - Corrie - was toen 5 jaar) het pand bij de Boog

1938 Het pand van de familie Datema bij De Boog

timmermanskwerkpplaats.

Mevrouw Pannekoek vertelt: "Vader had in de voormalige timmermanskwerkpplaats soms wel 150 antieke klokken liggen. Hij repareerde niet alleen klokken van Winsumers maar ook voor mensen vanuit het Marnegebied en het Hogeland. Daarnaast moest hij alle dagen naar het uurwerk in de Hervormde Kerk Winsum voor een vergoeding van 50 gulden per jaar, en zorgde hij voor het uurwerk in de openbare school (thans bibliotheek) en in het nabij gelegen gemeentehuis (thans vvv-kantoor en kinderboekenmuseum).

Tussen vijf en zes uur 's morgens brachten de bodrijders vanuit Noord-Groningen op hun reis naar Groningen de te repareren klokken en op de terugreis werden de gerepareerde klokken weer opgehaald.

De Boog was "het centrum" van het dorp. De snik (trekschuit) van Zoutkamp/Ulrum naar Groningen legde aan bij "de Gouden Karper", de paardentram ging tot 1922 over De Boog; de paarden werden verwisseld in de doorrid (begin Hoofdstraat-Obergum).

90 jaar Winsum-Obergum

Van de eerste wereldoorlog weet mevrouw Pannekoek zich niet veel te herinneren, het waren haar eerste vier levensjaren. Maar van de jaren daarna weet ze veel en boeiend te vertellen. Ze weet nog van de aanleg van de Zoutkamper spoorlijn, in 1922 gestart als Marnelijn, van de drukke scheepvaart door het Winsumerdiep met kleipramen, turfboten, boten vol met aardappels, bieten, of mest, en scheepsjoagers die de boten trokken. Soms kwamen de boten vast te zitten onder De Boog.

In de jaren 1920 was er in de zomer gebrek aan goed

drinkwater. Op onder andere het dorpsplein en in de Westerstraat waren putten waar water geput kon worden. Door de dorpsomroeper werd geregeld omgeroepen dat er weer vers water beschikbaar was.

Soms mocht mevrouw Pannekoek met de trekschuit mee naar Groningen. Een ware belevenis: een reis van vele uren in een schip dat stonk naar tabaksrook, maar met "rood pluchen" kussens om op te zitten.

Ze ging naar de "School met de Bijbel" in de Schoolstraat; de school van meester Van der Kooi, een begrip in Winsum, maar kreeg ook franse les van meester Leppers en meester Niehoff in de openbare school. Ook haar handwerkles kreeg ze daar.

10 mei 1940; het opblazen van de Boog

In het begin van de tweede wereldoorlog werd vanuit het torentje van het gemeentehuis aan de andere kant van de Boog de wacht gehouden door Nederlandse Strijdkrachten.

Op 9 mei werd er een grote praam bij de Boog gelegd. Een officier en een sergeant van de Nederlandse Strijdkrachten kwamen de ouders van mevrouw Datema geruststellen; "u hoeft zich geen zorgen te maken; we hebben het spul net bij Garnwerd onder de brug weggehaald. Gaat u maar rustig slapen."

Maar de springstoffen werden wel aangebracht onder De Boog. Om vijf uur was de deur bij de familie Datema altijd al los voor de bodrijders, voor het brengen van de te repareren klokken. Nu werd er op 10 mei om vijf uur 's morgens geroepen: "U moet direct het huis verlaten, want over 20 minuten wordt De Boog opgeblazen." (Het tijdstip werd nog met 20 minuten verlengd.)

De Boog en het huis van Datema vlak voor 10 mei 1940

Het verwoeste pand met noodbrug

Vanaf het torentje van het oude gemeentehuis was de schade aan de woning duidelijk te zien; op de noodbrug bewogen paard en wagen met voerman zich voort.

Gedenksteen aangebracht in de westgevel

Burgemeester Mr. K. Bosch kwam nog even langs om te zeggen: "U hoeft niets mee te nemen hoor, want u kunt er straks gewoon weer in."

Kleren werden bij elkaar geraapt en enkele waardevolle spullen in een tas meegenomen. De meeste inwoners van Obergum gingen richting Ranum, want niet alleen de Boog, maar ook de brug over de Provinciale weg en de spoorbrug zouden de lucht in gaan. Men hoopte daardoor de opmars van de Duitsers tot staan te kunnen brengen, of te kunnen vertragen. De familie Datema bleef echter niet in Obergum maar ging over de Boog naar Winsum en vond daar een veilig onderkomen.

Kort daarna, nadat iedereen op veilige afstand was, gingen de bruggen de lucht in.

De gevolgen voor met name het huis van de familie Datema waren groot. Het huis werd voor meer dan de helft verwoest. Na de explosies kon de familie Datema alleen via het Jeneverbruggetje bij de restanten van hun huis komen. Ook heel veel huizen in de nabij gelegen straten hadden veel schade geleden. Kozijnen waren uitgerukt, er was glasschade, veel pannen van de daken enzovoort.

Uurwerken van Datema lagen tussen al het glas op straat en in het Winsumerdiep.

Mevrouw Pannekoek vertelt: "we kregen daarna onderdak in een huis aan de Hoofdstraat-Winsum, daar waar nu de dierenspecialzaak is."

Na een jaar stond er weer een nieuw pand bij de boog, van architect D.A.Emaar.

In de westgevel van het huidige pand bij de Boog is destijds een kleine gedenksteen aangebracht (geschonken door de bouwers van het pand) waarop het opblazen van De Boog is uitgebeeld.

Het waren ook voor mevrouw Pannekoek ingrijpende "oorlogsjaren". Haar moeder overleed in 1944 en haar vader in 1945.

Haar man, Tom Pannekoek, kwam in 1945 als evacu  in de kost en in januari 1946 trouwden ze. Samen zetten ze de horlogezaak (met goud en zilver) voort en nu is haar zoon Paul Pannekoek eigenaar van de zaak en heeft tijd voor iedereen.

Mevrouw Pannekoek heeft zich na de oorlog zowel kerkelijk als maatschappelijk in Winsum-Obergum niet onbetuigd gelaten; ze bracht evacu s onder, deed aan jeugdwerk, ouderen- en evangelisatiewerk, was secretaris bij de bibliotheek, bestuurslid

De Boog met winkelpand van Datema (Pannekoek) Anno 2004

De ‘Brugster Kluft’

Nabehulp in Winsum van ca. 1718 tot het begin van de 20^e eeuw.

Wij kunnen ons vandaag nog maar moeilijk voorstellen hoe onze voorouders van zo’n 4 of meer generaties geleden om moesten gaan met ingrijpende omstandigheden in hun leven als dood, armoede, werkeloosheid, ziekte, handicap etc. Zo gewend (of verwend?) als wij zijn aan (met) allerlei wettelijke en particuliere voorzieningen en instellingen voor armenzorg, gezondheidszorg, overlijden (verzekeringen) en werkeloosheid, zo ‘gewoon’ was het, zelfs nog voor onze overgrootouders, bij dergelijke rampen in hun leven een onzeker beroep te moeten doen op lokale liefdadigheid en onderlinge solidariteit.

In deze bijdrage wil ik u kennis laten maken met een, tot nu toe nog niet eerder beschreven, organisatie van Winsumse burgers, die zich omstreeks 1700 verenigden in een zgn. ‘kluft’; een organisatie van naburen, die zich ten doel stelden om elkaar in geval van nood bij te staan.

In de Winsumse kluft, die blijkens enkele bewaarde archiefstukken de naam ‘Brugster Kluft’ droeg, spitste de zorg van de mannelijke naburen zich toe op de plicht elkaar bij te staan in geval van overlijden: gezamenlijk ontfermden zij zich over het afleggen, het klokluiden, het bezorgen van de doodskist, het graven van het graf en het begraven.

Gedurende ongeveer 2 eeuwen functioneerden de buurtbewoners dus als een soort van begrafenisonderneming. Verzuimde een nabuur zijn droevige plicht, dan betaalde hij een boete of ‘breuk’. De opbrengst van deze breuken werd eenmaal per jaar, rond vastenavond, ‘verteerd’: gezamenlijk dronk men dan Groninger kluin (bier), jenever en brandewijn.

De Winsumer kluft bleef nog tot aan het begin van de 20e eeuw bestaan.

Wat is een ‘kluft’.

In geval van ziekte, overlijden, bevallingen etc. was men in voorbije eeuwen vanwege het grotendeels ontbreken van velerlei voorzieningen genoodzaakt elkaar onderling te helpen. Hiertoe sloten wijken, straten of gehuchten zich aan in een soort verenigingen, die in Groningen kluften, (naber-)gilden of buurten werden genoemd. Elke kluft stelde een reglement, een zgn. ‘Rolle’ of ‘Willekeur’, op, waarin de naberplichten, de organisatie en de boetes bij verzuim werden vastgelegd. Aanvankelijk werd zo’n ‘Cluft Rolle’ door de gezamenlijke gildebroeders, meestal uitsluitend mannen, opgesteld en goedgekeurd. Vanaf 1815 kregen de gemeentebesturen ook bevoegdheid zich met de kluften te bemoeien.

De leden heetten meestal gildebroeders of naburen. Jaarlijks, in Winsum op een maandagavond rond vastenavond, kwam men

bijeen, benoemde een nieuw bestuur en verteerde daarna de jaaropbrengst van de boetes.

Het bestuur werd gevormd door een zgn. Olderman. Deze hield het gildeboek, in Winsum ‘Staat Boek’ genoemd, bij (reglementen, overledenen, breuken, nieuw ingekomenen etc.). Hij werd bijgestaan door een Jongerman. Soms had men ook een bode, die belast was met het aanzeggen van de naburen. In Winsum was er bovendien nog, indien mogelijk, een ‘uittig (= wettig) Bedienaar’, die belast was met het innen van de breuken en bevoegd was, indien een nabuur weigerde te betalen, een onderpand te vorderen. Lidmaatschap was niet verplicht. Trad men in, dan betaalde men entreegeld, een huiseigenaar wat meer dan een huurder.

De meeste gildeboeken eindigen in de 2e helft van de 19e eeuw, toen begrafenisondernemingen en gemeentelijke instellingen de

gildetaken overnamen. De Brugster Kluft bleef tot ca. 1910 bestaan.

Twee bewaard gebleven archiefstukken van de 'Brugster Kluft'

In het Rijksarchief in Groningen (Groninger Archieven) worden uit de archieven van nabergilden of kluften, die in de steden en enkele, met name grotere dorpen in de provincie hebben bestaan, stukken bewaard, die dateren uit de jaren tussen 1668 en 1934.¹ Voor Winsum blijken er nog slechts, maar gelukkig, twee inventarisnummers aanwezig, t.w. nr. 44 en 45.² Beide stukken werden in 1921 door mr. C. de Ranitz aan het Rijksarchief geschonken.³

Het eerste stuk, inventarisnummer 44, bevat, blijkens de tekst op de eerste bladzijde (fol. 1recto), het 'Staat Boek van de Brugster Cluft wegen Dooden en Breuken ingegaan den 23 Febr 1754' (zie foto 1).

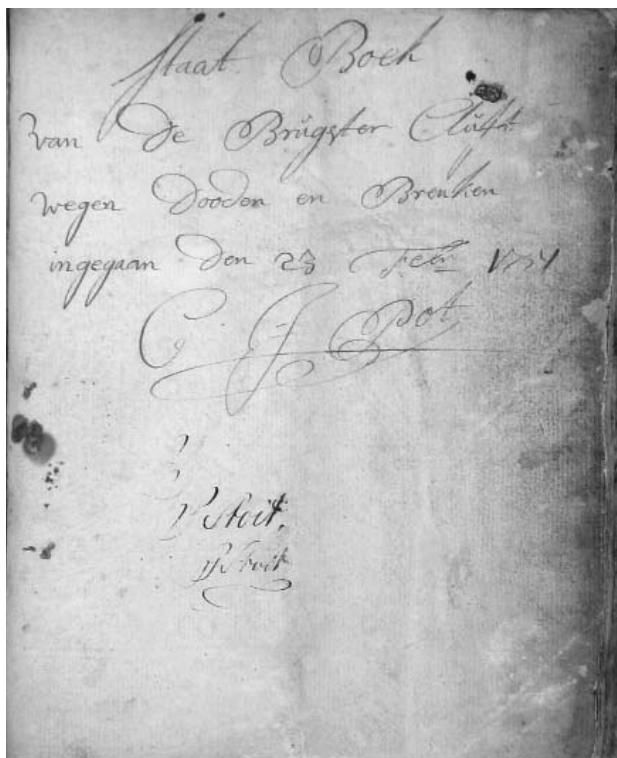

foto 1. Titelblad van het 'Staat Boek van de Brugster Cluft', 1754. RAG, Archieven Nabergilden, inv.nr. 44, fol. [1r]. (foto: J. Tersteeg).

Het boekje, dat 188 mm. hoog en 144 mm. breed is, bezit een band, die bestaat uit twee, met perkament overtrokken kartonnen platten. Het perkament loopt over de rug, die verder geen versteviging kent, door. In voor- en achterplat van deze band bevinden zich insnijdingen (ca. 10 mm. van de randen en, van boven gemeten, op 30 en 160 mm.), die bedoeld waren voor twee paar sluitriempjes. In de bovenste insnijding van het achterplat is nog een klein stukje van zo'n leren sluitriempje aanwezig. De overige riempjes zijn verdwenen.

Verder zit er in het achterplat van de band, op ca. 10 mm. van de rand en 110 mm. van de bovenzijde, nog een insnijding, waarin nog een, m.i. wat recenter, leren riempje aanwezig is (ca. 155 mm. lang en ca. 5 mm. breed), dat verlengd is met een dubbel touwtje van ca. 70 cm. lang. Wellicht heeft dit riempje, nadat de oorspronkelijke sluitriempjes waren afgebroken, later dienst gedaan om het boekje toe te binden en moet het toen dus ook

nog langer geweest zijn. Ik neem aan dat ook dit riempje later weer afgebroken is en daarna verlengd is met het touw.

Op het perkament over de ronde, doorlopende rug zijn grove en onregelmatige steken van touw te zien waarmee de katernen aan de band zijn genaaid (zie foto 2).

Het boekblok is grotendeels opgebouwd uit een dikke stapel papieren dubbelbladen (188 x 144 mm.), die eenvoudig in elkaar zijn gelegd (totaal ca. 35 mm. dik), zodat het begrijpelijk is dat

de rug rond verloopt. Hier en daar zijn nog enkele kleinere katernen, veelal bestaande uit bladen van jonger papier (19^e en 20^e eeuw), later tussengevoegd en grof mee ingenaaid. De grootste hoeveelheid papier is oud (18^e eeuw). De bladen zijn verder niet genummerd.

De inhoud van het 'Staat Boek' van de Brugster Kluft, die ik hier slechts globaal beschrijf en die uiteraard grondiger

foto 2. Voorzijde van de met perkament overtrokken band van het 'Staat Boek' van de Winsumer kluft, 18e eeuw. RAG, Archieven Nabergilden, inv.nr. 44. (foto: J. Tersteeg).

onderzoek vereist, is divers. Grofweg kan men vier categorieën van aantekeningen, die elkaar onregelmatig afwisselen, onderscheiden: 1) in chronologische volgorde geplaatste, veelal korte verslagen van vergaderingen en bijeenkomsten, 2) eveneens chronologisch, de jaarlijkse opgaven van overledenen met daarbij de opgave van betaalde boetes of 'breuken', 3) een drietal wat omvangrijker stukken, die ik hieronder zal uitgeven en bespreken, omdat zij reglementen bevatten volgens welke de kluft te werk ging, en 4) allerlei, wederom chronologisch aan te treffen aantekeningen betreffende nieuw ingekomenen, verkiezingen etc.

Het tweede stuk uit het archief van de Winsumer kluft, inventarisnummer 45, is een enkel vel papier, folio-formaat, aan een zijde beschreven, dat de tekst van een ongedateerde brief bevat aan het bestuur van de kluft, geschreven door het gemeentebestuur van Winsum. De brief handelt over onenigheid, binnen de kluft ontstaan, over een artikel uit het toenmalig reglement. Ook deze tekst geef ik hieronder uit.

De zgn. Clufts Rolle van 1754

Als men het boven, zeer globaal beschreven, boekje omdraait en van de achterzijde openslaat, leest men op de eerste bladzijde: 'Vernieuwde Clufts Rolle den 23 Febr. 1754', met daaronder de naam 'C J Pot' (zie foto 3). Welnu, de volgende 6 bladzijden bevatten de zgn. 'Rolle' of 'Wetten', - wij zouden zeggen het reglement -, waarin de nabuurplichten van de leden van de Winsumse kluft, zoals die in de vergadering van 23 februari 1754 door de gezamenlijke naburen werden opgesteld, staan beschreven. Interessant is dat uit de hierna volgende tekst van deze 'Rolle' blijkt dat er reeds twee maal eerder zo'n reglement voor de kluft werd

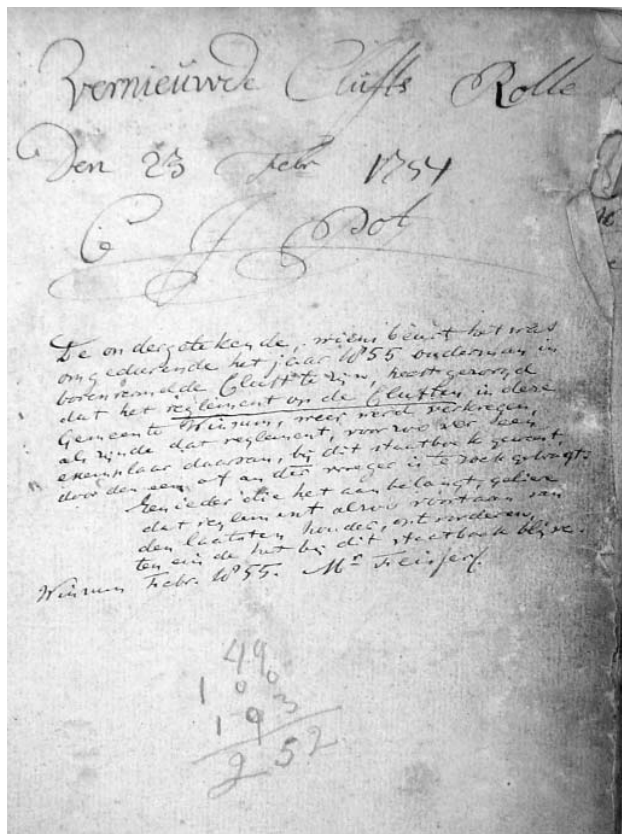

foto 3. Titelblad van de, achterin het 'Staat Boek' afgeschreven, 'Vernieuwde Clufts Rolle', 1754. RAG, Archieven Nabergilden, inv.nr. 44. (foto: J. Tersteeg).

opgesteld, nl. in 1738 en 1746. Hieruit kunnen we concluderen dat de Brugster Kluft in ieder geval reeds in 1738 functioneerde en dat het hierna afgedrukte reglement inmiddels reeds het derde op rij was.

Een exacte ontstaansdatum van de Winsumer kluft heb ik vooralsnog niet terug kunnen vinden. Wij moeten er echter wel rekening mee houden dat er sedert het, helaas niet bewaarde, reglement van 1738 wijzigingen kunnen zijn opgetreden in de taken en plichten van de Winsumer kluft. Ik kom hier straks nog op terug.

Onder de bovenvermelde aantekening op de eerste bladzijde bevindt zich overigens nog een aantekening die in een recentere hand is geschreven:

De ondergetekende, wiens beurt het was om gedurende het jaar 1855 ouderman in bovenmelde Clufts te zijn, heeft gezorgd

dat het reglement op de Cluften in deze Gemeente Winsum, weer werd verkregen, als zijnde dat reglement, voor zoo ver een exemplaar daarvan bij dit staatboek geweest, door den een of den ander vroeger is te zoek gebragt

Een ieder die het aanbelangt, gelieve dat reglement alzo voortaan van den laatsten houder op te vordenen, ten einde het bij dit staatboek blijve.

Winsum Febr. 1855 Mr Teissens.

Blijkbaar heeft de zojuist aangetreden nieuwe Ouderman van de kluft voor het jaar 1855, Mr Teissens, moeten vaststellen dat er een ouder 'reglement op de Cluften', dat bij het 'Staat Boek' was gevoegd, zoek was geraakt. Hij deelt hier mee dat hij dit zoekgeraakte reglement, waarvan hij de datum van opstellen niet vermeldt, weer in handen heeft kunnen krijgen en doet een dringend beroep op zijn opvolgers om er toch vooral voor te zorgen dat dit reglement voortaan zorgvuldig bij het staatboek bewaard blijft.

Hierna volgt dan de eigenlijke tekst van de 'Clufts Wetten' van 1754:⁴

[2r]⁵

Clufts Wetten

Waar toe zig de gesamentlijke Naaburen van de Brugster Clufts tot winsum Reets hadden verbonden in den jaren 1738 en 1746 en nu op Nieuws in den Jare 1754 in Eenige dingen vermeerderd, en in een ordentelijke Clufts Rolle tot een Hooftsom t zaam vergadert Behelsende in zig deze Navolgende Artikelen

Ten 1 in Noot en door malkander getrouw en de Behulpzame hand te Bieden

Ten 2 ingevalle jemant niet mogte tegenwoordig zijn als er Nabuirs Pligten verEijst worden, zal tot Breuke moeten Betalen voor het ofleggen van een doode 3 stu. voor het verluiden mede 1½ stuiver voor het graft graven 2 stuiver en voor het Begraaven ook 1 stuiver voor het kist haalen 1 stuiver

[2v]

Ten 3 een oude doode te verluiden van 10 tot 11 uur, en een kint van 10 tot half 11

Ten 4 met de Eerste Poos zijnde hondert treck6, nog niet in de toorn (toren) zijnde zal de gestelde Breuk moeten Betalen, en zal het geen Bij die gelegenheit voor het Luiden gegeven word op dien dag s namiddags om een uur worden gedronken

Ten 5 om 9 uur na het kerckhof om het graft te graven en die nog niet Present is als de zoode van het graft is Zal de breuk moeten Betalen, en zal een jder moeten oppassen op de tijd

Ten 6 Bij het verrigten van alle Nabuirs pligten

Bij malkander te blijven zoo Lang het werck gedaan is Bij Poena van de halve Breuk

Ten 7 Telkens in de Cluft te hebben en te houden een olderman en Boekhouder der Breuken, en zal dese oldermans Bediening als deselve vakant is altijd vervallen op de Langst woonende Clufts man

[3r]

Ten 8 Het werk van deze olderman zal zijn ordentelijk Register te houden van de dooden en Breuken die er voor vallen en telken Jaarlijks Rekening doen. Die olderman sal vrie wesen van den dienst, dog Egter telkens Present moeten zijn Bij het verrigten van nabuirs Pligten, om te sien wij Breuk vallig is. [NB. van dese oldermans bediening wort vrie verklaart de secrett. G: Allershof en de Luitenant J. Steenwijk]

Ten 9 zoo het immer geschieden kan in de Cluft te hebben een uittigs Bedienaar, en zal deze op dag van Begraffenis vrie zijn van de Breuken maar in plaats van dit zal hij de Breuken van de Breukvallige op halen en an de olderman besorgen En zoo jemant onwillig is de gestelde Breuk te Betalen zal hij het Regt hebben om met Parate Pand haling het zelve te innen.

Ten 10 het schenkgelt zal door de jongste Clufts man voor de uittigs Bedienaar worden op gebeurt, dog bij gelegentheit als het Breuk Bier word gedronken zal Elik zig zelf moeten bedienen die de kanne of pul leeg slaat zal hem weer vol tappen

[de]⁹

[3v]

de uittigh Bedienaar zal Bij gelegentheit als het Breuk Bier wordt gedronken sijn huis vergeefs (voor niets) daar toe moeten Laten gebruiken

Ten 11 van gemelde Breuken sullen vrie wesen alle weduwen, mits gaders die geene die door ziekte of andere akcidenten na den Lichame Bed Legerig worden Bevonden

Ten 12 de Tekening in deze Nieuwe Clufts Rol zal na den Rang van ouderdom dat jemant in de Cluft gewoont heeft geschieden, en zal een jder Behalven sijn Naam ook het jaar wanneer hij als Nabuur in dese Cluft is komen wonen moeten antekenen

Ten 13 zoo jemant van Elders in dese Cluft kooome wonen, zal bij het intekenen in de Clufts Rolle an de olderman moeten Betalen, zoo hij huis heeft gekogt 6 stuiver, En zal dese tekening niet mogen gedaan worden als bij gelegentheit als de Nabuirs te samen zijn, waar bij als dan de Clufts Rol an de Nieuws ankommende Clufts zal worden voorgelesen

[4r]

Ten 14 Alle jaar op dag Reken zal dese Clufts Rolle an alle Nabuirs worden voorgelesen

Ten 15 zoo den Eenen Nabuur met den ander questie mogte maken Bij gelegent van Nabuirspligten of bij het drinken van uittigs en Breuk Bieren zal de anLegger van het verschil tot Breuk moeten Betalen 3 stuwer, het geen bij meerderheit van stemmen door de Bijwesende Nabuirs zal worden beoordeelt wie de Eerste anLegger geweest is. zoo zal ook alle verschil wegens een of ander Clufts saken bij meerderheit van stemmen worden Beslicht en ofgedaan

Ten 16 telkens vastenavonts maandag een t samenkomste te hebben, en de Rekening van de olderman overtesien, en bij gelegentheit een vierendeel kluin te drinken, het zij datter zoo veel Breukgelt is of niet, te kort zijnde, moet het door alle Clufts mannen worden Betaalt, het zij datze er van gedronken hebben of niet

[4v]

Wij ondergeschreven Nabuiren van de Burgster Cluft tot Winsum Attesteeren en verklaren mits desen, ons in allen dele na den inhoud van de hij vooren gemelde Artykelen in dese Clufts Rolle vervat, te zullen houden en gedragen oirkonde onse ondertekening Actum Winsum den 23 Febr. 1754

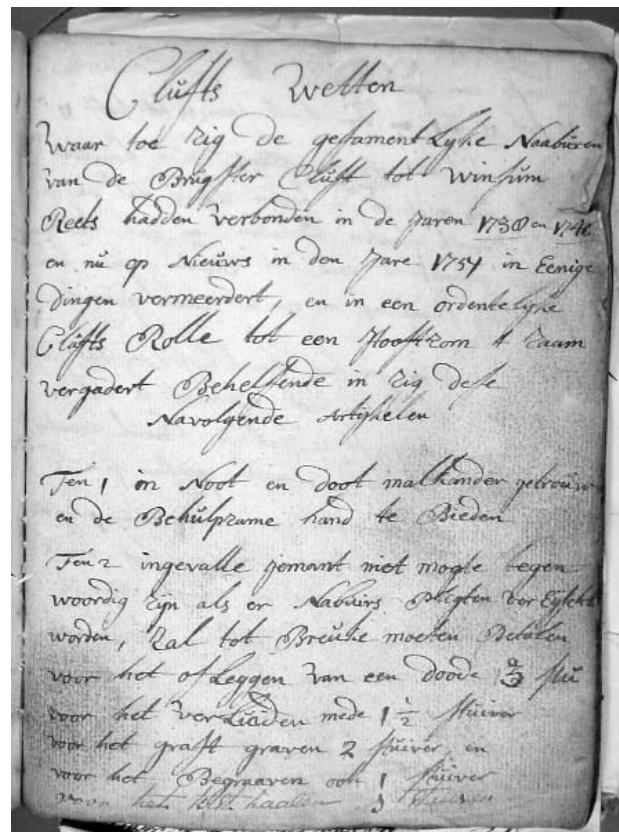

foto 4. De eerste bladzijde waarop de eerste artikelen van de 'Cluft Wetten' van 1754 staan geschreven. RAG, Archieven Nabergilden, inv.nr. 44. (foto: J. Tersteeg).

Hierna volgen over enkele bladzijden van het boekje de handtekeningen, - en niet zelden ook getekende ('getoogen') simpele tektentjes of kruisjes ('marcke'), indien een lid niet kon schrijven -, van alle dan aanwezige, maar ook later toegetreden naburen, gevolgd door het jaartal van intrede in de klucht (vgl. boven artikel 12). De langst ingetreden leden tekenen het eerst. Ik druk hier de, soms lastig leesbare, handtekeningen af van de oudst ingetreden leden tot 1754, het jaar waarin dit reglement werd opgesteld (zie foto 5).

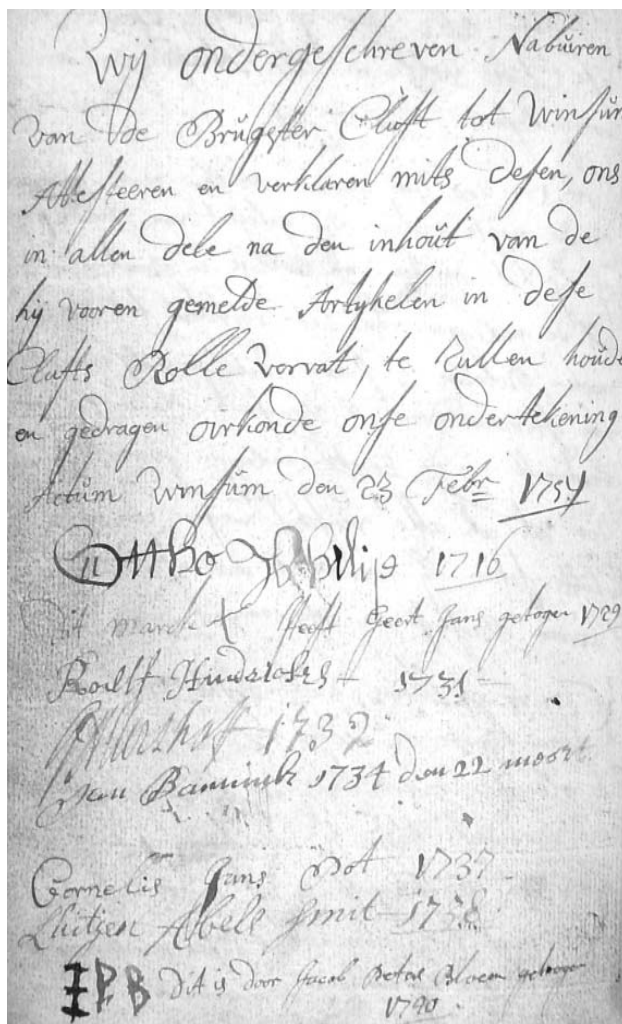

foto 5. De ondertekening door de langst ingetreden Winsumer naburen van de Kluchtwetten van 1754. RAG, Archieven Nabergilden, inv.nr. 44. (foto: J. Tersteeg).

Ottho Philip 1716
 dit Marcke x Heeft Geert Jans getogen 1729
 Roelf Hinderekes 1731
 G Allershof 1734 den 22 maart
 Cornelis Jans Pot 1737
 Luitjen Abels Smit 1738
 I P B Dit is door Jacob Peter Bloem getoogen 1740
 [5r]
 Abel Wijrsema 1740
 J. Heepwijk 1741
 Gerardus Bos 1741
 Jan Willems in t'Jaar 1743
 Jacob Rickers Hofman 1745
 Arjen Tjeerds 1744

Claes Pieters: 1745
 Geerat Matteus Müller 1749
 Claas Jans Pot 1749
 Willem Kornelles 1751
 Man Geerts 1753
 Christoffer Klasen 1753
 Hindrick Jacobs 1753
 Jpo Ritzema 1754
 Dit is W E door Wijbrant Egberts getogen 1754

Uit dit lijstje wordt duidelijk dat uit De Brugster Klucht op 23 februari 1754 in totaal 22 naburen aanwezig waren en dat het langst ingeschreven, toen aanwezige lid, een zekere Ottho Philip, opgeeft dat hij reeds in 1716 was toegetreden. Blijkens een aantekening vóór in het Staat Boek deed 'onse olderman Otto Phylippus' op dezelfde dag, 23 februari 1754, ook rekenschap van zijn ontvangsten en uitgaven.¹⁰ Wij kunnen dus concluderen dat de Winsumer Brugster Klucht reeds in 1716 moet hebben bestaan. In vergelijking tot de andere kluchten in Groningen is dit een zeer respectabele ouderdom.

Bemoeienis van het gemeentebestuur

Uit het tweede archiefstuk van de Brugster Klucht (inventarisnr. 43), een ongedateerde brief van het gemeentebestuur van Winsum aan de leden van de 'Klucht', blijkt dat de naburen zich tot de lokale overheid hebben gewend om uitspraak te doen in een geschil dat gerezen was tussen de Olderman / Ouderman en de overige klucht- / klugtleden over de interpretatie van artikel 25 van het 'Klucht reglement'. De ondertekenaar van dit schrijven, G.B. Hopma, was van 1831 en 1862 burgemeester van Winsum (zie foto 6).

Op grond van artikel 155 van de Grondwet en artikel 49 van het 'Reglement voor het bestuur ten plattelande der provincie Groningen' kregen de gemeentebesturen na 1815 de wettelijke bevoegdheid zich met de lokale kluchten te bemoeien. In hoeverre de oude Brugster Klucht, zoals in veel gemeenten gebeurde, ergens na 1815 vervangen werd door een nieuwe, met een, door het gemeentebestuur vastgesteld en goedgekeurd, reglement, heb ik nog niet kunnen nagaan. Omdat het boven afgedrukte reglement uit 1754 nog slechts 16 artikelen telt, moet men aannemen dat er inmiddels een nieuwere en uitgebreidere versie van kracht was geworden. Wellicht is dit dan het reglement geweest, dat volgens Olderman Mr. Teissens in 1855 was zoekgeraakt en dat, dankzij zijn inspanningen weer verkregen was. Teissens spreekt in dit verband over 'het reglement op de Cluchten in deze Gemeente Winsum', een wat bredere en algemenere formulering, die er inderdaad op zou kunnen wijzen dat het gemeentebestuur ergens na 1815 gebruik heeft gemaakt van haar bevoegdheid zich ook in de regelgeving wat nadrukkelijker met de oude klucht, en eventuele andere kluchten binnen de gemeente, te bemoeien.¹¹ Uit de brief valt indirect op te maken dat artikel 25 de presentieplicht tijdens jaarlijkse maandagavond-vergadering, rond vastenavond, en het dan gebruikelijke verteren van de boetes in de vorm van bier of sterkere drank moet hebben behandeld. De genoemde, stevige boete van 60 cent en 3 gulden heeft, volgens het gemeentebestuur, geen betrekking op eventuele afwezigheid, maar op het zich behoorlijk gedragen van de kluchtleden tijdens deze vergadering, opdat de boeten en

Het Plaatzelijk Bestuur der Gemeente Winsum
 In overweging hebbende genomen het verschil van ge-
 voelen tusschen de ouderman en de leden van het eerste
 Klugt bij de boeg te Winsum, omtrent de zin, de bedoe-
 ling van het bepaalde bij Art 25 van het Klugt re-
 glement in deze Gemeente en wel bijzonder omtrent
 de vraag of de daarbij vastgestelde boete van zestig
 Centen en drie guldens is bepaald op het niet
 verschijnen in de vergadering, of op het zich in die
 vergadering niet behoorlijk gedragen,
 En overwegende dat de laatste zinsnede van dit
 artikel zich alleen bepaald tot het verteren der
 breuken en boeten op deze vergadering; waarmede de
 overtreding der gemelde boeten in een onmiddellijk
 verband staat, het welk tevens geheel is afgeschei-
 den van de eerste zinsnede van dit artikel over
 de vergaderingen waar op alzoo deze overtreding niet
 kan doelen.
 Geeft aan de leden van gemelde Klugt te kennen
 dat de boete van Zestig Centen en drie guldens
 moet geacht worden te zijn verleend door
 denjenigen die zich op de bedoelde vergadering
 niet behoorlijk gedraagt, zoo dat de boeten
 en breuken niet in een goede orde kunnen
 worden verleend.
 Namens het Plaatzelijk
 Bestuur
 De Burgemeester
 G B Hopma

foto 6. Brief van het Winsumse gemeentebestuur aan de 'klugt'-leden aangaande een gerezen verschil van mening over de uitleg van een reglementsartikel, tussen 1831-1862. RAG, Archieven Nabergilden, inv.nr. 43. (foto: J. Tersteeg).

breuken tenminste in goede orde kunnen worden verleend. Het komt mij voor dat het goede gedrag van de heren klughtleden tijdens het verteren van de boetes, met name wellicht in 'goede' jaren met veel begrafenissen en veel verzuim, soms wel eens wat uit de hand liep.

Het Plaatzelijk Bestuur der Gemeente Winsum
 In overweging hebbende genomen het verschil van ge-
 voelen tusschen de ouderman en de leden van het eerste
 Klugt bij de boeg te Winsum, omtrent de zin, de bedoe-
 ling van het bepaalde bij Art 25 van het Klugt re-
 glement in deze Gemeente en wel bijzonder omtrent
 de vraag of de daarbij vastgestelde boete van zestig
 Centen en drie guldens is bepaald op het niet
 verschijnen in de vergadering, of op het zich in die
 vergadering niet behoorlijk gedragen,
 En overwegende dat de laatste zinsnede van dit
 artikel zich alleen bepaald tot het verteren der
 breuken en boeten op deze vergadering; waarmede de
 overtreding der gemelde boeten in een onmiddellijk
 verband staat, het welk tevens geheel is afgeschei-
 den van de eerste zinsnede van dit artikel over
 de vergaderingen waar op alzoo deze overtreding niet
 kan doelen,
 Geeft aan de leden van gemelde Klugt te kennen
 dat de boete van Zestig Centen en drie guldens

moet geacht worden te zijn verleend door
 denjenigen die zich op de bedoelde vergadering
 niet behoorlijk gedraagt, zoo dat de boeten
 en breuken niet in een goede orde kunnen
 worden verleend.

Namens het Plaatzelijk
 Bestuur
 De Burgemeester
 G B Hopma

Een 'Onderlinge over een Komst' uit 1887

Tenslotte druk ik hier nog een tekst af die los, op een dubbelgevouwen vel gelinieerd papier, in het 'Staat Boek' is gelegd. Het betreft hier een 'Onderlinge over een Komst', in mei 1887 opgesteld door de leden van 'het burger Klugt', - is 'brugster' hier wellicht verbasterd tot 'burger'? -, bestaande uit een achttal afspraken (zie foto 7). In deze overeenkomst zijn nergens sporen aanwezig van enige bemoeienis van het

Onderlinge over een Komst, om
 teken het burger klugt (het welk
 zich uit scheidt van af de klucht)
 hand overreicht door Olderman
 K. G. Reinders, en M. Burgeman teel en
 met de klucht aan de groote
 staat hand overreicht door K. G. Reinders
 en J. Bruins en in de medelingen
 teel en met de klucht hand
 overreicht door J. G. Reinders en J.
 Reimers.
 De leden van dit klugt verbinden
 zich om elkanen te helpen indien
 er overredenen zijn te begraven.
 Ook geen zwaarte om waakt of zoo
 of noodig zijn af legges te weten
 dat die waakt of af legges noodig
 zijn kunnen geen hulp teel dat dat
 van het klugt overreicht.
 Een ieder die een straf geest in
 hand krijgt zal daar zwaarte dat
 het teel zal worden begraven hier
 en hand, aan de Olderman geest
 dan zal die de jongman bij het
 klugt hand zwaarte, om de leden

foto 7. Eerste bladzijde van een 'Onderlinge over een Komst' van de Winsumer klughtleden. Mei 1887. RAG, Archieven Nabergilden, inv.nr. 44. (foto: J. Tersteeg).

gemeentebestuur. Was het inderdaad slechts een onderlinge, verduidelijkende overeenkomst die functioneerde naast een bestaand, gemeentelijk reglement? Of waren de klughtleden gerechtigd geheel op eigen initiatief dergelijke afspraken te maken?

Opvallend is het soms merkwaardige taalgebruik in de tekst, die naar alle waarschijnlijkheid is opgesteld door Olderman K.G. Reinders. Afgezien van soms gewaagde grammaticale

constructies, verwisselt hij in bepaalde woorden nogal eens letters (vgl. 'vervlogens' = vervolgens, 'stref' = sterf) of laat hij deze weg (bv. 'lans' = langs, 'molengan' = molengang). Moeite heeft hij ook met het vreemde woord contributie, dat hij in de 5e alinea globaal fonetisch spelt als 'konkerbuzie'.

In de eerste alinea wordt vrij gedetailleerd de ligging en omvang van de kluft in het dorp aangegeven.

Wat de inhoud van deze laat-19e-eeuwse overeenkomst betreft, de kluftleden verbinden zich hier elkaar uitsluitend te helpen bij sterfgevallen. Bovendien blijkt dat het waken en afleggen nadrukkelijk niet meer tot de plichten van de naburen behoren.

[1r]

Onderlinge over een Komst, om trent het burger Klugt (het welk zich uit strek van af de behuizing thans bewoondt door Alderik Hoekzema, en A. Borgman tod en met de behuizing aan de groote straat thans bewoond door N Pekelder, en J Bruins en in de molengan tod en met de behuizing thans bewoond door L Sybolds en J Boerema.

De leden van dit Klugt verbinden zich om elkander te helpen indien er overledenen zijn te begraven. Doch geen zindts om wakers of zoo er noodig zijn afleggers te stellen Dus die wakers of afleggers noodig zijn kunnen geen hulp tod dat doel van het Klugt verwagten.

Een ieder die een stref geval in huis krijgt zal dags tevoren dat het lijk zal worden begraven, hier kennis aan de Ouderman geven dan zal die de Jongerman bij het Klugt lans zinden, om de leden [1v] aan te zeggen wat uur is bepaald om bij het stref huis tegen woordig te zijn.

Een ieder die al zoo anzeggen van de Jongerman heeft ontvangen en niet op tijd aanwezig is zal in een boete zijn vervallen van 30 Cent.

In dien er Wed(uwen) in ons Klugt zijn en er geen meeres jarige zoon aan wezig is, zijn vrij van haar pligt(en) doch moet telken jaarlijk even zoo goed als al de overige leden 20 Cent konkerbuzie betalen.

In dien er dienst boden in dit Klugt overlijden zal het Klugt verpligt zijn om die te begraven. Doch zoo er kost gangers in dit Klugt zijn en tevens geen lid van het Klugt zijn en die komen te overlijden zullen als dan

geen ansprak op dit Klugt hebben.

Als er nieu ingetreden leden in dit Klugt komen, en is een Kooper van een huis zal hij aan intree moeten betalen de som van 30 Cent doch zoo het een huurder is dan zal de intree 15 Cent bedragen.

Ider lid die aanzeg krijgt om zijn pligt te volbrengen en is op die tijd onder docters behandelen is vrij van zijn pligt en zal als dan niet aansprake lijk zijn om zijn boete te betalen.

Jaarliks zal dit Klugt vergader op Maandag avond die het digst aan de vasten avond val, en wel het eene jaar ten huize van Derk Hofman, en het volgende jaar bij Amme Borgman, en zoo vervlog gens het een jaar bij Hofman en het aander jaar weer bij Borgman En zal er als dan over een nieu Boder en Jongerman worden gestemt Doch zijn de af tredenen tweeren weer her kiesbaar

Boven genoemde voor gelezen en door leden Hier tegen woordig voor goed geteeke(n)d.

N N P Nilder

J. Bosch.

A.P. Borgman

J. Takens 1 Mei 1887.

D.G. Siersema

W Martini

D. Hofman

J Geerstema

J Boerema

K G Reinders Olderman

Tot slot

Naar ik hoop, heb ik met de uitgave van de boven afgedrukte teksten uit het kleine archief van de Brugster Kluft van Winsum duidelijk kunnen maken dat verder onderzoek van deze oudste burgerorganisatie zeer wenselijk en erg interessant is. Het Staat Boek biedt ons de kans een schitterende inkijk in het sociale leven, het lief en leed en de onderlinge solidariteit van 'gewone' Winsummers in de 18^e en 19^e eeuw te krijgen. Naast de geschiedenis van deze kluft verdienen ook de bestudering van de lokale armenzorg (de kerkelijke diaconieën, het Burgerlijk Armbestuur) en gezondheidszorg meer aandacht dan zij tot nu toe hebben gekregen.¹² Door de soms belabberde economische en hygiënische omstandigheden en het hiermee samenhangende hoge sterftcijfer in genoemde eeuwen waren veel inwoners van de dorpen van de voormalige gemeente voor hun, soms zeer elementaire levensbehoeften en verzorging aangewezen op allerlei vormen van heel directe lokale liefdadigheid en onderlinge bijstand. Deze werden pas vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw geleidelijk aan opgevolgd door de moderne zorginstellingen en organisaties van de diverse overheden, zoals wij die vandaag kennen.

1. Vgl. D.J. Wijmer, *Inventaris van de archieven van nabergilden in de provincie Groningen*, 1668-1934.

Groningen 1985.

2. Zie D.J. Wijmer, *a.w.*, p. 28.
3. De bovengenoemde inventaris van Wijmer vermeldt abusievelijk dat de beide Winsumse stukken in 1921 geschonken werden door mr. C. de Ranitz te 'Wierum'. Dit laatste moet natuurlijk Winsum zijn.
4. Ik geef deze en volgende teksten zo veel mogelijk diplomatisch uit, d.w.z. lay-out, interpunctie en spelling zijn die van de geschreven tekst in het handschrift. Eventuele afwijkingen verantwoord ik in de eindnoten.
5. De foliering is niet in het handschrift aanwezig.
6. 'treck': bedoeld zijn hier de eerste 100 keren dat men aan het klokkentouw trekt.
7. De tekst tussen [] is van een andere hand en dus later tussengevoegd.
8. 'uittig Bedienaar': letterlijk een 'wettig Bedienaar'. Deze zorgt voor het innen van de breuken en bezit het recht bij weigering van betaling tot 'parate pand haling'. Tevens dient hij zijn huis gratis ter beschikking te stellen als het 'Breukbier' wordt gedronken. Hij betaalt geen boete. Deze moet door de 'jongste Cluft man' worden opgebracht.
9. '[del]' is een zgn. reclame: het eerste woord van de volgende bladzijde wordt alvast aan het eind van de voorafgaande geplaatst.
10. Eveneens voorin [fol. 3r], treft men een aantekening dat in '1753 den 5 Augustij (is) onse olderman Otto Filippus overleden', gevolgd door een opsomming van namen van naburen die verstek lieten gaan en boetes moesten betalen. Het opgegeven jaar van overlijden (1753) van deze olderman maakt het onmogelijk dat hij op 23 februari 1754, dus zo'n half jaar later, de Kluft Rolle mee ondertekende. Ik vermoed dat in het overlijdensbericht een fout is gemaakt: 1753 moet 1754 zijn? Ook is het, theoretisch, mogelijk dat Otto Filippus, in 1753 nog Olderman, dit reglement nog voor zijn overlijden in augustus 1753 reeds in het Staat Boek had opgeschreven?
11. De titel 'het reglement op de Cluften in deze Gemeente' zou erop kunnen wijzen dat er nog meer kluften in Winsum, Obergum of enig ander dorp van de toenmalige gemeente bestonden.
12. Zo ontving onze vereniging onlangs via de heer F. Post het archief van de plaatselijke vereniging van het Groene Kruis. Inmiddels is dit archief, dat na inventarisering en bestudering een mooi beeld zal kunnen geven van de gezondheidszorg ter plaatse gedurende de 19^e en 20^e eeuw, gedeponneerd in het

n Jacques Tersteeg

Nieuw verschenen boeken

Titel: *Tussen Sappemeer en Nieuw-Amsterdam (fotoboekje)*
Auteur: Het fotogezelschap Camaranta te Amsterdam
Uitgever: Uitgeverij Meinders Winschoten
ISBN: 90 72672 496 (21 X 16,5 cm, 85 foto's in zwart wit)
Prijs: _ 12,50
Bijzonderheden: De foto's geven een aardig beeld van de veenkoloniën in Groningen en zuidoost Drenthe in deze tijd. Het boekje geeft weer hoe de makers aankijken tegen het moderne veenkoloniale gebied.

Titel: *Doopsgezinden in de Ommelanden – Sporen van menist erfgoed.*
Auteur: P. Coolman
Uitgever: Profiel, Bedum
Bijzonderheden: Het boek gaat in op vragen als wanneer is deze geloofsgemeenschap ontstaan, hoe functioneerde de doopsgezinde broederschap, welke personen speelden een belangrijke rol en welke plaats heeft deze gemeenschap in de Ommelanden gehad?

Titel: *Het Hoogeland, hart van de Ommelanden*
Auteur: Meindert Schroor
Uitgever: Profiel, Bedum
Prijs: _ 13,50 (80 blz., geïllustreerd)
Bijzonderheden: In het boek wordt beschreven het ontstaan van het landschap, zijn vroegste bewoners, de strijd tegen het water en de rol die kloosters en zijlnesten in dit wierdenland speelden.

Titel: *375 jaar Hoogezand en Sappemeer*
Auteur: Martin Hillenga en Harm van der Veen
Uitgever: Profiel, Bedum
ISBN: 90 5294 2919
Prijs: _ 32,50 (350 blz., geb., geïllustreerd)
Bijzonderheden: In zeven hoofdstukken wordt de geschiedenis als een doorlopend verhaal verteld.

De Geschiedenis van de Johannes Branderbank bij Plattil

Voor het begin van de Tweede Wereldoorlog ontstond er bij de Plattil¹ een praatplek. Veel mensen uit de buurt van vooral Lijnbaan en Kerkpad, maar ook uit andere delen van Winsum en Obergum kwamen op de splitsing Baflo en Onderdendam bij elkaar om het wel en wee van de dagelijkse dingen te bespreken. De huidige provinciale weg bestond nog niet en al het doorgaande verkeer richting noorden moest Plattil passeren. Bij gunstige weersomstandigheden stonden er wel twintig tot vijfentwintig mensen op deze plek, waaronder Lijnbaanbewoner Pop Bolt met zijn ijscokar.

Bij buurtgenoot Johannes Brander ontstond het idee om tussen de bomen die er toen stonden iets te maken om er comfortabel te kunnen zitten. Hij klemde balken tussen de bomen een balk om op te zitten en een balk die diende als rugleuning. Na de oorlog bevestigde iemand uit de buurt een koperen plaatje aan de bank met de tekst: Joh. Brander bank.

Wie was Johannes Brander? Hij werd geboren op de lijnbaan op 8 december 1907. Zijn jeugd bracht hij door in Obergum. Hij was ontzettend sterk en kon heel goed zwemmen. Als er zondags bij de Looptil² in het kanaal gezwommen werd nam hij zo twee vrienden die niet konden zwemmen op zijn rug en zwom ermee naar de overkant.

Hij kwam in dienst van de Nederlandse Spoorwegen. In 1942 werd hij op last van de Duitse bezetter tewerkgesteld in Duitsland, waar hij op tragische wijze door een infectie op 29 maart 1943 in Wilhemshafen op vijfendertigjarige leeftijd overleed. Een koperen gedenkplaat bij het voormalige stationsgebouw herinnerde aan de persoon Johannes Brander. Helaas is bij de afbraak van dit gebouw de herinneringsplaat verloren gegaan.

Maar wat gebeurde er met de bank? Toen eind zeventiger jaren de iepziekte in alle hevigheid toesloeg moesten ook de bomen bij Plattil het loodje leggen en met het kappen van de bomen kondigde zich ook het einde aan van deze zo populaire verzamelplaats. De bank werd ook opgeruimd. Door de Gemeente werd wel een drietal nieuwe bankjes geplaatst schuin tegenover de voormalige plek aan de andere kant van de weg. Maar al spoedig bleek dat dit niet de ideale plek was, want de banken werden niet meer gebruikt. Vogelpoep, weinig ruimte en zeer gevaarlijk door het voorbijrazende verkeer deden de mensen wegblijven. Momenteel herinnert één bankje met de naam Joh. Brander aan deze markante Obergumer; van de bank wordt nauwelijks meer gebruik gemaakt.

Momenteel ontstaat er de laatste tijd een nieuwe praatplek bij de geldautomaat van de RABO - bank waar een bankje staat. Hiervan wordt veel gebruik gemaakt, ook door Pieterpadlopers. Het zou dan ook een goed idee zijn om de Joh. Brander - bank met naamplaatje op deze plek in ere te herstellen.

n Klaas Kracht

- 1 Brug over Omsnijdingskanaal bij Ranumerweg
- 2 Brug in de Schouwerzijlsterweg over Mensingerweester

Winsum in de Tweede Wereldoorlog

Toen ik een paar maanden geleden bij een bankje op de hoek Wierdaweg, Onderdendamsterweg stopte om mijn schoenveters vast te maken zag ik een koperen plaatje op de bank met de naam Joh. Brander. Was dat toeval? De naam bracht ik direct in verband met Aldert Schut, eveneens een oorlogsslachtoffer vanwege de arbeidsinzet in de Tweede Wereldoorlog. Dat verband is niet zo vreemd als het op het eerste gezicht lijkt, omdat ik met Hilde Bolhuis en Jim Bijlstra van de 4-mei Stichting al enkele maanden bezig ben de slachtoffers van de laatste oorlog in Winsum te beschrijven.

Navraag bij burens bracht mij uiteindelijk bij Klaas Kracht uit de Westerstraat, die me bijgaand artikel bracht. Het is een voorbeeld van de orale geschiedenis uit het jongste verleden, maar ook een prachtig voorbeeld hoe buurtbewoners hun slachtoffers eren.

In het eerste kwartaal van het volgend jaar zal hopelijk een boek over de Tweede Wereldoorlog en de Winsumer oorlogsslachtoffers verschijnen. Waar nog behoefte aan is zijn foto's uit de periode 1940-1945, met Duitsers, onderduikers of NSB-ers erop en foto's van de ravage als gevolg van het opblazen der bruggen. Ook specifieke verhalen uit Winsum, die nog niet gepubliceerd zijn, zijn van harte welkom.

n Jan Regtien
0595 44 1611

Beschermd dorpsgezicht 'Winsum-Obergum'

'Het karakteristieke gezicht dat de twee wierden en het diep opleveren, en de historisch waardevolle ruimtelijke structuur van de wierden vormen de componenten van een dorpsbeeld van hoge kwaliteit waarin de ontwikkelingsgeschiedenis van de nederzetting goed herkenbaar is. De waarde van dit beeld, waarin wordt bijgedragen door de bebouwing van de wierden waartoe 20 beschermde monumenten in de zin van de Monumentenwet behoren, rechtvaardigt een aanwijzing van Winsum/Obergum als beschermd dorpsgezicht ex artikel 20 van de Monumentenwet. Binnen de omgrenzing van dit gezicht worden opgenomen de terpring van Obergum, de 19e eeuwse uitleg van dit dorp, de bebouwing van Winsum langs Hoofdstraat, Havenstraat, Molenstraat en Kerkstraat met de directe omgeving, het kerkterrein met omgrachting en het Winsumerdiep met het zuidoostelijke jaagpad.'

Met deze conclusie werd Winsum-Obergum in 1982 op grond van de Monumentenwet aangewezen als te beschermen dorpsgezicht. Met deze aanwijzing wordt de bescherming van de karakteristieke structuur en de bijzondere cultuurhistorische kwaliteiten van het gebied gewaarborgd. Een speciaal daarvoor opgesteld bestemmingsplan moet het dorpsgezicht veilig stellen tegen ongewenste ontwikkelingen. Zo is het binnen de voorschriften van dat bestemmingsplan verboden om binnen het aangewezen dorpsgezicht bouwwerken geheel of gedeeltelijk te slopen en te veranderen zonder schriftelijke vergunning van het gemeentebestuur.

De bestemmingsplannen die thans vigerend zijn en deze bescherming beogen, zijn inmiddels twintig jaar oud en moeten hoognodig worden vernieuwd. In 1997 heeft de gemeente het Komplan vastgesteld, maar na 5 jaar is een nieuw bestemmingsplan nog steeds niet opgesteld. Dit is echter juridisch zeer onwenselijk.

Binnenkort zal met de geplande nieuwbouw op de 'Sennema-locatie' een redelijk forse ingreep in de kom van Winsum plaatsvinden. De Sennema-locatie ligt voor 2/3 deel binnen het beschermde dorpsgezicht. In een komend nummer van ons bulletin zullen we aandacht schenken aan het beschermde dorpsgezicht en de gevolgen hiervan voor de nieuwbouw op de kom van Winsum.

n B. Raangs

Beklemrecht, meiers, eigengeërfden en boerderijverkopen op het hoogeland in de 19de en 20ste eeuw

Om inzicht te krijgen in de prijzen van boerderijen op het Hoogeland in de 19^e en 20^e eeuw dient men het verschil te kennen tussen het ontstaan van eigengeërfde boeren en meiers.

Meiers waren boeren, die de landerijen van kloosters, kerspels en de adel bewoonden. Als tegenprestatie betaalden deze meiers jaarlijks een vaste huur aan het klooster, de kerk of de adellijke heer. Deze huur kon in geld of in natura zijn.

Enige globale kennis van het “Groninger Beklemrecht” is hierbij onmisbaar. Het is nodig een aantal eeuwen in de geschiedenis terug te gaan.

Eigenaar en meier

In de middeleeuwen en ook daarvoor onderkende men reeds twee categorieën van boeren; de eigengeërfden, dus zij die het juridisch eigendom van de grond bezaten, en de meiers die het economisch eigendom en gebruiksrecht hadden, alsmede de volle eigendom van het door henzelf gebouwde huis c.q. bedrijfsgebouwen.

De eerste groep was wel de voornaamste, doordat zij niet alleen uit eigenaren/verhuurders bestond van een zekere oppervlakte land, maar ook een aantal voorrechten had, zoals het recht van collatie (het recht van benoeming van kerkelijke dienaren), het redgerrecht, dijk- en zijlrechten, alsook het recht van jacht en visserij.

Ook mocht de eigenaar met meer dan 30 grazen land het Kerspel vertegenwoordigen op de landdag. (Eén graas is een 1/2 hectare)

De tweede groep, de meiers waren pachtboer, die de verplichting hadden de grond- en waterschapslasten te betalen.

Reeds in de 9e eeuw had deze pacht een levenslang karakter aangenomen.

Langzamerhand echter begon de tijdpacht zijn intrede te doen. De pacht werd hierbij aan een bepaalde tijd gebonden; meestal zes jaar voor gebruik van de gronden. Ook lag de pacht niet altijd meer vast.

Vooraf na de 13^e eeuw vond de tijdpacht steeds meer ingang maar duurde in de praktijk feitelijk onafgebroken voort.

De oorzaak hiervan was de gewoonte, dat de meiers huizen en andere bedrijfsgebouwen op de door hen gepachte gronden bouwden, oftewel beklemden. Met het woord “beklemmen” wordt aangegeven de band en de samenhang die ontstaat tussen grond en gebouw, tussen eigenaar van de grond en de meier als eigenaar van de gebouwen.

Hierdoor ontstond een steeds steviger wordende band tussen de eigenaar en de meier.

Het land onder de behuizing werd “beklemd” genoemd. Hiermee zijn ook de woorden “beklemrecht” en “beklemde meier” verduidelijkt. Juister voor dit laatste begrip zou zijn “beklemmende meier” of “beklemmer”.

Overigens kwam de term beklemming pas in de 17^e eeuw in zwang.

Wanneer na ommekomst van de pachtperiode (zes jaar) de meier het contract niet wilde verlengen kon hij de gebouwen afbreken of proberen deze aan zijn opvolger te verkopen.

Als de eigenaar een einde aan het contract wilde maken ontstond er niet zelden verzet van de meier.

Na een aantal procedures werd uiteindelijk bepaald dat de eigenaren bij beëindiging van het contract verplicht waren om aan de meier de “getimmerten en boombeplantingen met hun toestemming gedaan, mitsgaarders het uitgezaaid koren en andere landbouwkosten” behoorlijk te vergoeden.

Vaste en altoos durende huur

Veel grond was in het bezit van de adel en de kerspels, die op de vrije grond kerken bouwden.

De opbrengsten van deze kerspelgronden waren nodig voor het betalen van de kerkelijke dienaren. Daarnaast bezaten ook de kloosters veel grond.

Dit alles veranderde drastisch na de Reductie van Groningen in 1594, waarbij het gehele kloosterbezit overging van de kloosters naar de provincie.

Ten tijde van de secularisatie in 1595 is het kloosterbezit berekend op ongeveer 35.000 ha, wat 17,5% van de totale oppervlakte van de toenmalige provincie was.

De provincie Stad en Lande was in één klap de grootste grondbezitter van Nederland.

Als gevolg hiervan waren de kloostermeiers, dus de pachters van de kloosterlanderijen, provinciale meiers geworden.

De provincie verhuurde de (beklemde) behuise landerijen weer aan de oude meiers doorgaans voor een periode van zes jaar. Afhankelijk van gunstige dan wel ongunstige tijden werden de huren soms verhoogd of verlaagd, waarbij ook de hoogte van de geschenken varieerden. Zolang er geen sprake was van wanbetaling heeft de provincie nooit gebruik gemaakt van het

Adam Tebbens I:U Doctor, Richter van het groote en kleine Reedchap, betuige met dezeren openen, vergulden, brieven, dat persoonlijk voor mij is gecompareert de Heer J.F. van In En Kniphuizen als Administreerende de Kerke goederen, van Vierhuizen en hier toe geauthoriseert bij Resolutie der Repraesentanten van 't Volk van Stad en Lande, in dato den 13. October 1796. dewelke bekende en beleede in voorsch: qualiteit publijk te hebben verkogt, zulx als nog doende door dezeren aan Monsr. L.S. Melis zo meede Compareerde en deeze koop Accepteerde, den Eigendom van twee jukken Pastoorij Land van Vierhuizen, aldaar gelegen in de zogenaamde tien jukken, dus verre door den Praedicant zelv gebruikt, zullende nu voortaan door Grietje Broers weduwe van Gerrit Jelts als vast beklemd Meijersche worden gebruikt 'SJjaars voor 10. guldens, eerstmaal ten voordeele der Koper te verschijnen op Midwinter 1797. En zulx verkogt met rechten en Gerechtigheeden, Servituten, lasten en Swarigheeden, voortz zo groot en klein, goed en kwaad, als gemelde Land in Einden en Swetten is geleege, door Verkoper in qualite bezeeten en verdedigt heeft kunnen worden voor een Somma van Twee honderd drie en dertig car: guld: Elf St: 1 duit zegge f 233-1-1. onder Conditie dat tot dage van volle betaling het verkogte des Verkopers in qualite eigen en onverlaten goed zal verblijven: van welke Cooppenningen de Verkoper in qualite bekende op heeden de gerechte $\frac{1}{4}$ part a f 58-7-7. van de koper te hebben ontvangen, doende daar voor in zo verre quiteeren, zullende het tweede Termijn de gerechte halvescheid a f 116-5-5. op den 28. April 1797. en het derde of de laaste $\frac{1}{4}$ op den 28. October 1797. worden voldaan, na welke volle betaling dezelve de Koper Stelde en bevestigde in den vollen waren Eigendom en geruste bezitting van het verkogte. Verbindende de verkoper voor de vrije Leverantie, wagting en waring van het verkogte, alle zijne in voorsch: qualiteit hebbende of nog te verkrijgene goederen hoe of waar geleege geene exemt, met Submissie an de parate reale executie van alle hoge en Lage Rechten en Gerichten, onder afstand van alle exceptien deezen enigzints Strijdig. In waarheids Oirconde en tot vestenisse heb ik Richter opgemeld deezen op belijng van Comparanten eigenhandig vertee kent en met het anhangen van mijn Zegel bevestigte te Ulrum den 28. November 1796.

De transcriptie van de acte luidt als volgt:

Adam Tebbens I:U Doctor, Richter van het groote en kleine Reedchap, betuige met dezeren openen verzegelden brieven, dat persoonlijk voor mij is gecompareert de Heer J.F. van In En Kniphuizen als Administreerende de Kerke goederen van Vierhuizen en hier toe geauthoriseert bij Resolutie der Repraesentanten van 't Volk van Stad en Lande, in dato den 13. October 1796. dewelke bekende en beleede in voorsch: qualiteit publijk te hebben verkogt, zulx als nog doende door dezeren aan Monsr. L.S. Melis zo meede Compareerde en deeze koop Accepteerde, den Eigendom van twee jukken Pastoorij Land van Vierhuizen, aldaar geleege in de zogenaamde tien jukken, dus verre door den Praedicant zelv gebruikt, zullende nu voortaan door Grietje Broers weduwe van Gerrit Jelts als vast beklemd Meijersche worden gebruikt 'SJjaars voor 10. guldens, eerstmaal ten voordeele der Koper te verschijnen op Midwinter 1797. En zulx verkogt met rechten en Gerechtigheeden, Servituten, lasten en Swarigheeden, voortz zo groot en klein, goed en kwaad, als gemelde Land in Einden en Swetten is geleege, door Verkoper in qualite bezeeten en verdedigt heeft kunnen worden voor een Somma van Twee honderd drie en dertig car: guld: Elf St: 1 duit zegge

f 23311-1. onder Conditie dat tot dage van volle betaling het verkogte des Verkopers in qualite eigen en onverlaten goed zal verblijven: van welke Cooppenningen de Verkoper in qualite bekende op heeden de gerechte $\frac{1}{4}$ part a f 58-7-7. van de koper te hebben ontvangen, doende daar voor in zo verre quiteeren, zullende het tweede Termijn de gerechte halvescheid a f 116-5-5. op den 28. April 1797. en het derde of de laaste $\frac{1}{4}$ op den 28. October 1797. worden voldaan, na welke volle betaling dezelve de Koper Stelde en bevestigde in den vollen waren Eigendom en geruste bezitting van het verkogte. Verbindende de verkoper voor de vrije Leverantie, wagting en waring van het verkogte, alle zijne in voorsch: qualiteit hebbende of nog te verkrijgene goederen hoe of waar geleege geene exemt, met Submissie an de parate reale executie van alle hoge en Lage Rechten en Gerichten, onder afstand van alle exceptien deezen enigzints Strijdig. In waarheids Oirconde en tot vestenisse heb ik Richter opgemeld deezen op belijng van Comparanten eigenhandig vertee kent en met het anhangen van mijn Zegel bevestigte te Ulrum den 28. November 1796.

Dr. A. Tebbens

Verkoop prima Oud-Groenland Noordwolde.

Op Dinsdag 3 Febr. 1832,
des namiddags om 3.30 uur
in het café „DR POOL“ aan
de Groote Markt te Groningen,
zal publiek worden vercocht na
bekomen teertel. maantiging

De v. a. o. i. a. l. v. bekl. van

5.13.20 H.A. prima

Oud-Groenland

galogen aan den Wolddijk te
Noordwolde, gew. Bedum, in
eigendom toehoonrende aan
Mej. M. NIENHUIS te Noord-
wolde, doende jaarlijks op Mid-
winter tot vasten hant ten be-
hoove van de Ned. Nerv. Kerk
te Noordwolde een bedrag van
f 27,—.

Aanvaarding dadelijk.

Betaling 1 Mei 1832.

H. VAN VERN,

Notaris te Coercedan.

Jhr. J. B. VAN ANDRINGA

DR KEMPRNER,

Notaris te Haren.

vererving, huwelijk en hertrouwen.

Het geschenk was meestal gelijk aan één jaar vaste huur, doch in slechtere jaren kon dit geschenk worden verhoogd, soms wel tot 2 jaar vaste huur.

Bij bevestiging van een overeenkomst van beklemming werd er een zogenaamde beklembrief opgemaakt, waarin de rechten en plichten van de eigenaar en beklemde meier werden vastgesteld. Onderstaand een afdruk van een beklembrief opgesteld door Dr. A. Tebbens, waarin de bepalingen zijn vastgelegd tussen eigenaar en beklemde meier.

Naast de beklembrief hadden degenen die vaste huren verschuldigd waren huurboekjes waarin jaarlijks door de eigenaren de betalingen in de vorm van een kwitantie, werden aangetekend. Later werd in dit boekje ook voor de geschenken

wegens overdracht gekwiteerd. In die kwitantie wordt de erkenning van de nieuwe meier verwerkt.

Het gehele beklemrecht is geregeld in slechts één artikel van het Burgerlijk Wetboek, art. 1654 en luidt als volgt:

‘Het regt van beklemming en van altijddurende beklemming, geboren uit overeenkomst, of door andere wettige middelen ingesteld, wordt door de aan hetzelfde eigene bepalingen en bedongene voorwaarden, en, bij gebreke van deze, door de plaatselijke gewoonten, geregeerd.’

In de praktijk betekent dit, dat het beklemrecht een zakelijk recht is en dat de gerechtigde (de beklemde meier) de bevoegdheid heeft de grond te gebruiken, waarvan de eigendom aan een ander dan de gebruiker toebehoort. Dit tegen de verplichting om jaarlijks een vaste beklemhuur te betalen en bovendien een geschenk te voldoen bij overdracht, vererving en huwelijk. Dit gebruiksrecht is een altoos durende, in alle linies verervende beklemming.

In het nieuwe Burgerlijk Wetboek van 1992 komt het beklemrecht niet meer voor.

Het beklemrecht is langzamerhand aan het verdwijnen, onder andere door afkoop of verkoop aan de meier. Kerken en rechtspersonen vragen meestal 40 maal de jaarlijkse huur, terwijl voor de overheden meestal een bedrag geldt van 50 maal de vaste huur.

Ook is het overdraagbaar door verkoop.

Boerderijprijzen

Dan kom ik thans aan het verloop van prijzen van boerderijen in de provincie Groningen. Deze gegevens zijn ontleend aan een registratie van wijlen de heer J. Dijkveld Stol destijds wonende op de boerderij “Lutke Saaksum” te Winsum en later in Haren.

‘In 1504 verkochten de voogden der onmondige kinderen van Sijwert Asinga te Ulrum, Asingaheert met 68 jukken land en alle daarop liggende heerlijkheden en gerechtigheden aan Jacob Hillebrands. Hoewel de koopsom in dit stuk niet genoteerd wordt, was evenwel de prijs der landerijen in die tijd ongeveer f. 25,- per ½ HA.

In 1583 was de nood zoo groot, dat te Ranum en Saaksumhuizen eenige boerderijen woest heen lagen. In 1618 werd te Warffum een boerderij met 236 jukken land voor 272 Emders gulden per jaar verhuurd.

In 1650 werd te Zuurdijk een behuise heerd, bestaande uit 80 jukken eigen binnenland met alle heerlijkheden en gerechtigheden daarop vallende verkocht voor f. 12.000,-. Dezelfde heerd met intusschentijd bijna geheel vernieuwde behuizing werd in 1672 weder verkocht voor f. 4.400,-, echter was hierbij een accoord gemaakt, dat de koper tegen een jaarlijksche vaste huur van f. 200,- gratis werd ingeboekt.

In 1613 werden te Leens 31 jukken land verkocht voor f. 60,-. In 1718 verkocht de fam. Von Inn- und Kniphausen aan Melis Sicces en Anje Mindels het huis “De Panzer” te Vierhuizen met bijbehorende landerijen en ongeveer 68 HA land, met een jaarlijkse vaste huur van f. 300,- voor de som van f. 750,-, en wel om deze som in 5 jaren à f. 150,- te betalen. Melle Sicces had de plaats “De Panzer” reeds 5 jaren in losse huur bewoond.’

‘In 1740 had men een buitengewoon strenge en langdurige winter. Van Oct. 1 739 tot het laatst van April 1740 had men

<i>Jaar</i>	<i>Aard</i>	<i>Verkoper</i>	<i>Ligging</i>	<i>Grootte HA</i>	<i>Vaste huur</i> (in guldens)	<i>Koper</i>	<i>Koopprijs</i> (in guldens)
1830	boerderij	Wed.M.J. Beukerna	Maarhuizen	22.20.20	114,80	J.J.Boer	6.000,-
1872	id.	G. Siertsema	Kl. Garnwerd	54.61.78	400,-	Quintes	87.000,-
1880	id.	Erv. D. Anterna	Obergum	26.51.00	162,-	J. Frouws*	27.675,-
1881	id.	K.A. van Ham	't Wildeveld	63.26.00	400,-	J.E. Huizinga*	85.000,-
1882	id.	R. Smit (de Meeren)	Obergum	42.88.10	225,-	P. Hidding*	49.400,-
1883	id.	P. Hidding	Obergum	42.88.10	225,-	E. Huizinga*	56.300,-
1884	id.	R. Vos	Winsum	20.97.00	30,-	K Vos	17.705,-
1886	id.	H.J. Wierema	Maarhuizen	51.46.12	280,-	H..W. Wierda	55.115,-
1887	id.	G. Elings	Maarhuizen	59.35.00	350,-	W.A. Scholtens	78.290,-
1889	id.	D.G. Siersema	Schilligeham	26.09.90	200,-	K. Cleveringa	48.550,-
1891	id.	Gebr. Bulthuis	Ranum	34.78.81	191,-	J .E. Hekma	41.295,-
1892	id.	J. Frouws	Obergum	22.83.98	eigen	B.H. Harkema*	24.260,-
1893	id.	J. Hopma	Schilligeham	37.62.12	300,-	R. Ritzema	42.000,-
1899	id.	Erv. J.R. Venema	Winsum	37.71.10	258,-	H. Timmer	36.550,-
1901	id.	Erv. E.J. Knol	Winsum (Ernstheem)	55.90.80	eigen	J. Faber*	85.440,-
1905	id.	Erv. A.J. Oosting	Kl. Garnwerd	25.95.30	eigen	H. Kremer	28.400,-
1908	id.	K. Smit	Winsum	22.32.80	220,-	D. Rijkens	20.800,-
1908	groenland	K Smit	Winsum	2.35.90	20,-	H.. Elema	2.160,-
1909	boerderij	J.K. Mulder	Kl. Garnwerd	32.01.60	225,-	D. Homan	43.510,-
1910	id.	Fam. Sichterman	Winsum (De Brake)	30.17.00	180,-	B. Harkerna	43.650,-
1910	id.	dez.	Winsum (Halfwegen)	37.99.80	240,-	K de Vries	38.025,-
1911	id.	Gebr. Wiersema	Schilligeham	34.79.20	240,55	Hofman en Timmer	67.375,-
1922	id.	Fam. Huizenga	Winsum de Meeren	42.33.25	296,17	KK. Wijk Szn. *	78.705,-
1924	id.	Erv. W.v. Weerden	Winsum Meeden	33.00.10	320,-	Mej.G.G. Zuidema	75.550,-
1928	id.	W. Sijbolts	Schilligeham	46.31.78	348,75	Mw. de Ranitz	106.000,-
1932	id.	Mej .E. Wierda	Kl. Garnwerd	23.25.60	eigen	Wed. Beckering-Veldman*	37.500,-
1932	id.	D. Rijkens	Winsum Meeden	22.32.80	220,-	Mej .A. T .Bieuwenga	40.100,-
1935	id.	Erv. Huizing	't Wildeveld	63.26.00	400,-	Gebr. Huizing*	85.000,-
1935	id.	Erv. Dijkhuizen	Winsum Tilburg	21.27.25	155,-	Mw. Rogaar-Torringa	39.150,-
1936	id.	Fam. Hopma	Winsum Ripperda	22.42.80	169,56	niet gegund	40.200,-
1937	id.	Mw. Beckering	Kl. Garnwerd	23.25.60	eigen	W.Bosma*	58.550,-
1937	id.	Erv.Wed.J. Faber	Winsum Ernstheem	46.76.30	eigen	M. Glas-Djember*	143.250,-
1940	id.	Faro. van Weerden	Winsum	42.00.00	eigen	Rottinghuis	140.000,-

De met een * gemerkte verkopen komen meer dan één maal voor.

schraal en guur weer tot ver in de maand Juni, welke veel ellende en armoede veroorzaakte.

Door koude en gebrek aan voedsel stierven in deze provincie alleen 15000 koebeesten. In 1742 werd te Grijpskerk een groote boerderij met binnenuiterdijks- en kwelderlanden tot vaste huur doende *f.* 400,- jaarlijks, verkocht voor 1/4 ton boter en 2 kazen.

Van 1744 tot in 1749 woedde de veepest zeer erg in deze provincie. In 1745 zijn tengevolge van de slechte tijden veroorzaakt door de veeziekte, zes jukken Zuurdijker diaconieland, gelegen onder de Spijkerboor, onder Warfhuizen 5 jaren voor de belastingen en ongelden uitgedaan, wat vroeger uit hoofde van dezelfde treurige toestanden ook reeds voor den tijd van 2 jaar gebeurd was. In 1758 werd onder Kloosterburen een boerenbehuizing met 55 jukken land verkocht, doende jaarlijks tot vaste huur *f.* 229.- voor de som van *f.* 4.500,-.

'In 1767 werd dezelfde boerderij weder verkocht voor *f.* 7.300,-. In 1766 brak de zoozeer gevreesde veeziekte in den

herfst weder uit, nam in t'volgende jaar toe en werd in 1769 zoo erg dat in Holland, Friesland en Groningen in 6 maanden tijd van de toen nog aanwezige 286637 stuks vee 208345 aan die ziekte stierven. De veepest was een nationale ramp geworden, die alle standen bedreigde en vooral de boeren verarmde.'

'Twee ondernemende landbouwers die beiden tot 2 maal toe hun vee verloren hadden, brachten langs verschillende wegen, zooal geen dadelijke toch verbeteringen in de toekomst aan. De een was Geert Reinders van Winsum, die door het stelsel van inenten en het houden van kalveren van gebeterde koeien, de nadeelige gevolgen van de ziekte voorkwam en daardoor in 10 jaren, van 1776 - 1786 aan Friesland en Groningen bij de 2 miljoen voordeel bezorgde. De andere was Marten Edges Teenstra, die in 1766 te Zuurdijk, bij publieke veiling door Jhr.W.Alberda van Rensema de tegenwoordige boerderij "Castor" toen bestaande uit 2 1/2 juk binnenland, 116 1/4 jukken polder en 16 à 17 jukken uiterwaarden of kwelderland gezamenlijk tot vaste huur doende jaarlijks *f.* 475,- , kocht voor

f. 21.550,-.

Teenstra leerde door omploegen en bezaaien der oude graslanden de behoefte aan vee verminderen en door invoering van rijenteelt en wisselbouw, van doelmatige werktuigen en bewerking, den grondslag te leggen voor een meer wetenschappelijke en winstgevende landbouw.'

'In den herfst van 1776 tot den zomer van 1777 was de veepest in "de Marne" zoo hevig, dat er in den tijd van 5 maanden te Ulrum van de 184 stuks vee 139, te Vierhuizen van de 292 stuks 210 en te Hornhuizen van de 164 stuks hoornvee 123 stierven.'

'In 1779 nam de predikant te Niekerk, de heer J. Spiets het beroep naar Warfhuizen aan, daar hij voor het pastorieland te Niekerk niet altijd huurders vond.

In 1796 verkochten de kerkvoogden van Vierhuizen 22½ jukken pastorieland grootendeels bezwaard met vaste huur voor de som van f. 5.014,50. Eveneens 1½ juk kostorieland voor f. 267,- en twee jukken kerkeland voor f. 695,-. Den 25 Oct. 1797 werden te Leens 10 percelen pastorieland te samen 33 jukken groot, onder bezwaar van f. 134,- jaarlijksche vaste huur, aan diverse koopers voor f. 4.734,- verkocht. Van dit land lagen 7½ jukken in den omtrek van Leens, 7 jukken bij Leenstertillen en het overige in de nabijheid van Douwen.'

'In 1743 werd de eerste plaats ten westen van Kommerzijl aan de dijk verkocht, groot 91 HA best bouw- en weideland, doende een matige vaste huur, aan Egbert Jans voor ¼ ton boter en 2 zoetemelksche kazen.

In 1805 verkochten de kerkvoogden te Leens 25¼ jukken pastorieland voor f. 7.5745,20 met de conditie om dit jaar de helft en het volgende jaar de andere helft te betalen. Van dit geld is sedert dien tijd vier procent aan den predikant te Leens uitbetaald.'

Tot slot volgt hieronder nog een overzicht van een aantal verkopen van boerderijen in de gemeente Winsum in de periode 1830-1940. Het betreft zowel beklemd als eigegeërfde boerderijen (zie bijgaande tabel).

De zeer lage prijzen van de gronden in het tijdvak van 1650 tot 1750 laten zich waarschijnlijk mede verklaren door het feit dat de landbouw in deze eeuw geplaagd werd door crises, lage opbrengsten en prijzen, misoogsten en de veepest, waarbij tot overmaat van ramp ook nog de Kerstvloed van 1717 kwam. Deze Kerstvloed, waarbij het water tot in de stad Groningen kwam, betekende een grote aanslag op de samenleving in z'n totaliteit.

2276 Mensen verdronken en 1560 huizen werden verwoest of zwaar beschadigd. Voor de veeteelt betekende dit een verlies van 3200 paarden, 11.666 koeien, 21.224 schapen en 1305 varkens. Het behoeft geen nader betoog dat deze ramp een zeer nadelige invloed op de landbouw en uiteraard veeteelt heeft gehad. Het gevolg hiervan is geweest, dat veel meiers failliet gingen en vertrokken naar elders.

Een paar voorbeelden, die de invloed van dit alles op het prijsniveau had, zijn in het overzicht genoemd.

In het tijdsbestek van 1830 tot 1940 stegen de grondprijzen

en was er sprake van enige stabiliteit.

Voor al deze periode geeft een aardig inzicht in het prijsverloop van de verkochte boerderijen in Winsum, zoals uit het overzicht blijkt.

Ook de omvang van het beklemdrecht nam langzaam maar zeker af.

In de gemeente Winsum was in het jaar 1862 van de totale oppervlakte gecultiveerde grond 80% beklemd.

In 1938 bedroeg dit 46.31 % terwijl het in 1956 nog slechts 33.22% was.

n J. Venhuizen

Bronnen:

Nederland in den Romeinschen tijd, A.w.Bijvanck, Leiden 1943.

Historia Agriculturae XIII, W.J.Formsma, Groningen 1981.

Marne memoires, J.S.v.Weerden, Leens 2000.

Atlas der Provincielanden, M.Schroor, Groningen 1996.

Stormvloed 1625-1916, J.Bakker, Scheemda 1925.

Scriptie beklemdrecht, R.J.Roelofs, Groningen 1986.

Korte schets van beklemdrecht en stadsmeierrecht tot ongeveer 1950, S.MS. de Ranitz, Winsum z.j.

Info bulletin Winshem, 6^e jg.nr.1, C.ReindersBedum 2001.

Oude nummers van Infobulletin 'Winshem'

Wij maken u graag opmerkzaam op het feit dat van een aantal van de tot nu toe verschenen nummers van het Infobulletin nog exemplaren voorradig zijn.

Met name voor nieuwe leden is het wellicht interessant om in het bezit te komen van artikelen die in eerdere bulletins zijn verschenen.

De prijs van de nog aanwezige nummers bedraagt f5,- per exemplaar, exclusief eventuele verzendkosten.

*De nummers kunnen ook tegen contante betaling worden afgehaald bij
P. Noord, Kloosterstraat 8, Winsum
(telefoon 0595-441526) ... zolang de voorraad strekt.*

Woning Hoofdstraat Winsum

De woning die we op deze foto zien stond indertijd in de Hoofdstraat Winsum even ten noorden van de Geert Reindersstraat, had huisnummer 32 en werd in 1966 afgebroken. Links van de woning ziet u een gedeelte van de muur van de huidige winkel van Hijlkema. Na de afbraak van de woning is het winkelpand aan de kant van de hoofdstraat uitgebreid.

Geheel links, aan de overzijde van de Geert Reindersstraat is de noordmuur zichtbaar van een woning die indertijd stond op de plaats van de huidige (uitgebreide) gereformeerde kerk.

(foto van het huis met de uitstekende puist boven)

Waar nu de parkeerplaats aan de Westerstraat hoek Kerkpad is, stonden tot de afbraak in oktober 1964 twee woningen. Ze werden bewoond door de familie Drewes. Het pand Westerstraat no. 10 (links op de foto) werd bewoond door P. Drewes, die er een veehoudersbedrijf uitoefende. Het bedrijfsgedeelte was achter de woning aan het Kerkpad. Rechts van deze woning had mevrouw Martje Drewes in het pand Westerstraat 8 een winkeltje. De foto is genomen in augustus

Goudsmid

Kleermaker

Winsum was ooit een industrieplaats.

Als je in oude stukken neust heb je de kans nog eens wat te ontdekken. Een uurtje verwijlen bij dergelijke papieren bracht mij aan het licht dat het dubbeldorp Winsum-Obergum bijna 140 jaar geleden een "industrieplaats" was.

In het jaar 1866 waren daar onder meer aanwezig de volgende bedrijven: Een olie- en houtzaagmolen, een kalkbranderij met twee ovens, een bierbrouwerij, vellenbloterij en wolkamerij, drie leerlooierijen en vier grafsmederijen.

Daarnaast waren er steen- en dakpannenbakkerijen langs het Winsumerdiep.

Ook vermeldt dat jaar de aanwezigheid van een goud- en zilversmederij met vijf arbeidskrachten. Onder de ambtslieden waren er in Winsum-Obergum tien schoenmakers, vijf kleermakers, zes wagenmakers, vijf kuipers, drie huisververs en rijtuig schilders, een zadelmaker en twee horlogemakers.

En dan te bedenken dat de gemeente Winsum in 1866 slechts 1974 inwoners telde.

n Piet Noord

Stamppot spitskool

Volgens ingewijden zou stamppot spitskool de traditionele Groningse nieuwjaarsdagmaaltijd zijn. Mocht u het hier niet mee eens zijn, dan zult u het vast wel met mij eens zijn dat het een goede maaltijd is na een lange nacht en een goede bodem voor het nieuwe jaar.....

Benodigd voor 2 à 3 personen:

1 kg aardappelen
500 gram gesneden spitskool
1 rookworst
250 gram gerookte spekblokjes
100 gram margarine
zout en peper
nootmuskaat

Bereidingswijze:

Schil de aardappelen en breng ze samen met de spitskool in een ruime pan aan de kook. Kook dit ongeveer 25 minuten tot de aardappelen goed gaar zijn. Bak ondertussen de spekblokjes uit in de margarine. Als u niet aan het lijnen bent kunt u rustig wat meer margarine gebruiken om een lekkere vette jus te maken, let u echter wel op de lijn, kunt u misschien beter wat minder margarine gebruiken en er later wat bouillon aan toevoegen om een wat minder vette jus te verkrijgen.....

Maak de rookworst warm in net niet kokend water. Als de aardappelen gaar zijn het geheel stampen en op smaak brengen met zout en een klein beetje peper en nootmuskaat.

Serveer de stamppot met de rookworst en het spek. De echte carnivoren onder u bakken er natuurlijk ook nog een speklap bij.

Geert Hunsengoo ien Stadse Kemedie

'n Verhaal ien 't Grönningsch, deur Ubel Wierda

druk Winsum - J.C.Mekel – 1899 (deel 4)

't Geden word oprold en ik gong ien mien volle lengte staon.

Maor dou was gort gaor. Van dei jonge meneeren, soortege studenten, dei 'n paor rieg van mie aof achter mie zatten, mouken 'n hels kantoor, ze deden niks as roupen: zitten! zitten! zitten!. 'k Wol heur ainlk wel omzeumd hemmen omdat ze zoo komdairden as 'k maor 'n beetje dichter bie heur zeten har; nou keek 'k ais kwaod achteroet en zee heur da 'k nog niks muid was, maor dat hulp gain spier, 't geroup en gereer wordde der veur den siepel nog maor slimmer van. Dou trok mien buurman mie aan 't jak en zee: "Meneer U mot gaan zitte."

Wallai?

"Je mot zitte gaan"

Zoo zitten nent. 'k Was al aost 'n beetje kroes, ik zee hom: daor aan kant stait ook ja ain.

"Oh!" zee he, "dat is de pers."

Nou, ik zag dat toestel nait stoan maor wel dei me-n-eer har 'k aost zegt, maor dou 'k ter naor keek zat dei ook al weer en dou ging 'k ook maor zitten om zoo goud as 'k kon weer tusken de kepotte torens deur te loeren.

't Bal was aan loop zeeën ze haitied, maor ien dei kaomer daor wie ien keken, dansten ze nait, daor kwammen ze allèn maor om wat oet te poesten.

Dei ment! Wat wazzen ze nou altmaol naor de eerste sjeu aankled. De daomes haren spraoaierkleurde zieden klaiden aan mit faolies omhongen, bloumen ien 't haor, jewailen bengels ien ooren en mooie booten om hals.

De meneeren laipen ien lange zwarte halve swienskopjakken; zai haren gain houden op en houlen zwarte ronde plankjes ien hand, ook vast veur sjeu.

Nou ken 'k joe ais 'n begrip geven ien hou'n groot hoes of 'k wel was.

Bie 'm bal heb 'k mie wel ais vertellen laoten, mōs altied meziek bie wezen, ans konnen ze nait danzen en springen. Nou, en daor wie zatten kon je dat meziek nog nait ens heuren.

Dèn kwam ain ais, dèn ander. Geenderaol zien vrouw was slim ongedaon. Ze zag al ien dat ze heur as getrouwd minsk, jonk

as ze nog was en daordeur onbezonnen, van lievelao vèul te vèul aan dokter overgeven har. Geern wol ze hemmen dat he 't maor overgaf maor hai wol ja nait.

Dou kwam der nog wat hikhakkerij al over 'n bekèt, zooas 'k verstōn – 'n bostje bloumen naor 't mie oet de verte touleek – en waordeur as 'k mie nait verheb, ook nog dudelker de verkeerde betrekkens tusken geenderaol zien vrouw en dokter aan dag kwam; maor 'k wil der nait vast op staon of dat juist op dit oogenblik gebeurde omdat boudel zoo deur 'n kander tudeld wordde en 'k eerst 'n zetlank nao da 'k kou op mart verkoft heb, mit 'n bult kopschraerei mien wedervaoren van dei stadsrais opschreven heb, wai je.

De fikse jonkkerel was weer haildal oetstuur, hai maakte gain korspronkjes meer mit dokter dei ien kaomer was en zee: nou! ie willen den nait vōt, daor ken 'k nou niks meer aan doun, maor den wi 'k mōrgen, omdat ie nog maor al stil joen gooi gaon, mit joe vechten op pestol, want ie brengen hier schande ien hoes en e dat moet ophollen.

Dokter har ans zenen as 'n achterbien maor was no toch wat heun en trildrig want 't was ja waor wat hom daor maor liek oet ien zien gezicht verweten worde. Hai kon 't gevecht nait ontkomen en nam 't aan.

Geenderaol zien zeun en laoter dokter gingen weer naor 't bal tou.

Daor kwam olle mevrouw en anderen weer op 't alliment. Zai har 't weer zoo drok as hounder tegen paosk.

'n Echte tjauwelmeulen was ze, haitied meelpuide ze mit dei hampel van 'n riemelaor om.

Wat was ze ien 't gemaok en wat was ter nou vōt weer 'n bult roezeger.

Zoo'n vrouwspesoon hei je van joen levend nait zain, 't was 'n vegerd. 't Nuvere vrouw'lke was ter te minsken aof. 't Was meschain wel 'n geëmancepeerde daor 'k lest van leesde ien 'n bouk oet volksbibeltaik en daor 'k dou oet opmouk dat dat kerelachtege vroulu wazzen dei manluwark doun wollen, zoo as doomiestemmen, dokteren, affekaot,

suldaot en meer van dat spul. Oh nee! dat leste nait, doodschaiten laoten blift manluwark.

Ik docht: den is 't wark ja veul te gauw daon en den komen der ja vèul te vèul manlu, dei kennen den ja gain betrekken meer kriegen en daordeur gain hoesholng aanzetten, wat toch aost as 't hoogste geluk mout beschouwd worren – dat het Hilje mie ook vaak mitstemd – en waor elk den ook ien hoed naor streeft. Den worde, as zoo'n'emancepaotieboudel wat deurzet wordde, maotschappij over 't generaole, ducht mie op 'n duur nait gelukkeger en ien war en de haile toustand, doch veural veur vroulu, nait beter.

Maor ik har der wat op vonnen. Den mozzen manlu – om boudel weer wat ien 't lieke te kriegen – ook maor begunnen vrouluwark te doun en worren bievueurbeeld baokerman, want dat baokeren bie groote lu smit wel ais 'n bult op naor 'k heur, 't liekt toch altied 't vetst ien 'n andermans schuddel.

Geenderaol zien hoesdokter, daor stao 'k joe bōrg veur, was den wel geschikt veur euverste ien 'n nōnnenklooster.

Dei troep van zoo even ging ook weer naor 't bal en dou kwam geenderaol zien vrouw en laoter dokter. Hai wol mit heur vluchten zee he en zai nam dat ien 't leste den maor aan omdat 't hier zōo ook toch nait langer kon.

Men mōs ain kompleet schaomen dat 'n der bie zat.

Haitied as ter maor nait te veul dak op 't hoes was, doekte hai heur aan en gaf heur doetjes en dat zoo'n man dei al 'n stukje hen was.

'n Minsk is gain eerappel, da's waor, en har he nog ien de schroljaoren west dat 't vrei-bloud pas ien beweging komt, dat he daordeur stuur over hom zulf wat kwiet was, - want wel vergeft laoter nait geern aan 'n minsk zien onbezonnen en onbesoesde jongesjaoren – kiek, den har dat nog 'n begun veur verontschuldeging wezen kend, maor nou mōs hai, dei toch ook al aan akkedemie west har, hom der te old en te wies veur rekend hemmen en 't verstand baos laoten hemmen over

drift. Waorum houl he der toch nait mit op, as ze 't hom domment overbrengen kennen, docht ik, den zit he der mit, en mög he wel willen dat he 't nooit begund har. Ja! ja! der was mit hom gain hollen of muiten aan, zien gedrag mog wel ais 'n keer zummervalgd west hemmen.

Ik was sums bienens verneuden en wol hom touroupen: Fai! hol ter toch mit op om mit andermans vroulu te vreien. 't Is ja deur 't eksaomen hen zo schaomächtig en onversounlk, ik docht: waarom laoten ze 't gedien toch nait gauw omdeel, 't ken ja narensof narens hen om zukswat zain te laoten aan dei beschaofde heeren en daomes dei hier zitten. Maor ik mout zulf zeggen, ik scheen mie veur dei veul te ongerust maakt te hemmen want dei vertrokken gain fok. Zai haren zoowat vast al wel veul vaoker zain en heurd en haren daordeur nou al swil ien ooren. Ik wol dei dokter wel nek omdraaid hemmen, wat dee he juist mit dei goije geenderaol zien vrouw te vreien, waarom trouwde hai nait mit 'n ander, want dit is maor zeker dei nait trouwd word deur laifde aost vermoord, en der bennen ja vroulu genog dei hail geern 'n kerel hemmen willen. Maor 't zel meschain mit vroulu ook wel net wezen as mit bouken: der bennen genog, of ainlk veul te veul van, maor toch blieden der altied nog gezochte eksemplaoren, dei elk hemmen wil en den blieden andern der van zulf over.

Jao, jao, om dei vrouluboudel is vaak 'n bult drokte en geharrewar. 't Har ainlk maor best west dat Aodam iendertied gain rib aofstaon har, den har wie manlu mooi op ons zulf blieden.

Knecht kwam binnen en brocht geenderaol, dei weer ien kaomer komen was, 'n zakboukje dei hai boeten vonnen har veur gloazen van mevrouws kaomer, zee he.

'k Vuilde zoo ongeard of 'k mien portefulie mit 't kougeld nog har. Wat wordde ik verschrikt. 't Zwait sloug mie oet en ien. Verdold, ik was hom kwiet, 'k wis hail nait waar he bedaord was. 'k Wol al roupen, Geenderaol 't is mienent! 't is mienent! maor 'k bezinde mie nog krek da'k hom op baistemart bie rompslomp ien binnenbuus van mien boetstenste jak stoken har. 'k Wol mie wel 'n stuk oet hoed beten hemmen om zoo'n slichthaaid.

Dei donderze Hil, wat dee ze mie nog 'n tweede jak aan te schaiten, 'k huf ja nait naor Krim.

Gelukkig har 'k aan dei jiffrouw, dou ze

mien rommeltje opburg, nog zegt, dat ter hougenaomd gain weerde ien zat en da 'k mie der daorum nait slim tegen verzette dat ze mien jak ien bewaoren kreeg. Zai mōs ais half waiten hemmen dat ter 'n haile kou ien zat.

As ze domment 't gedien ais weer omdeel doun, doch ik, den wi 'k vōt naor 't wief tou of 'k hom weerom kriegen ken.

Geenderaol vroug eerst aan knecht, wel 's ist? Maor dou he der wat ien omsnuusterde zag he al gauw dat 't van zien zeun was.

Nou har he den jechtighaid zee he, en begunde hail hard te reeren, 't muide hom zoo bōt van zien vrouw en zien zeun daor he ans zoo loos mit was.

Jie konnen aan hom zain dat he ien leste tied olgste, zoo leed he.

Dou kwam zien zeun net binnen en geenderaol mit zakboukje ien hannen begunde oet te vaoren en hom oet te schellen net of he hom veur honnen vonnen har en zee hom dat he maor gauw maoken mōs dat he weer naor Aofrikao kwam, waar he ook al 'n toertieds, as ofcier, - ik main aost bie de zeemarine dat he zee – daind har, hai wol hom 't hoes nait langer waiten.

De fikse jongkerel houl hom eerst stil en zee dou van "goed Pa", want hai wol hom zulf wel opoffern schoon 't hom ieselk hard vol dat he van zien maid vot mōs.

Geenderaol was glad mit hom zulf verlegen en beklagde hom bōt over 't gedrag van zien vrouw. Hai har heur 't ja nog zoo goud veurhollen dou ze trouwden, dat ze wel waiten mōs wat ze dee omdat hai as 't waore 'n rielkel halfsleten kerel en 'n aorege stoot older was as zai; hai ging reerend ien kaomer der naost. Ik wol hom aost naoroupen hemmen: Jao! geenderaol, naor is 't, maor al barg ie ook nog zoo 'n mooie roep op ien 'n deuske, 't wordt aost altied lelke 'n roomslakker.

Dou houl de zeun 'n gesprek mit zien staifmoeke, dei ien kaomer kwam, dat hai vōt mōs en ook vōt gong omdat daordeur geenderaol, dei 't rechte van de zaak nait wis, gerust wordde en dat as zai nou beter oppaste en dokter zunder nee aofwees, de rust ien hoesholng weerom komen zol. 't Minsk was haildal oetstuur en jeuzelde ieselk.

Daor kwam geenderaol ien kaomer stoeven, hai har heur gesprek aofluusterd, wat nou ans wel nait zuk mooi doun is, doch waar je ien dat hoes mit al dei deuren toch aost nait boeten hen konnen. Hai vol zien zeun om hals. Nou har he heurd hou 'n beste zeun of he har en vroug om vergiffenis veur dat he hom zoo vals beteid har, maor hai kon ja aost nait anders denken, zee he, omdat dat zakboukje op zoo'n verdocht stee vonnen was.

De zeun legde hom oet dat he zien portefulie daor vast verloren har ondertied dat hai oppazen wol dat dokter nait tou 't glas iensluupte.

Zai reerden albaide zoo slim bōt dat mie traonen der ook aost bie ien oogen kwammen. Hoed was mie haildal oetstuur.

't Was den toch ook 'n arm gedoune dat juist geenderaol nait ien 't gewait was, mit wat, dat wie altmaol aost haile aovend al wizen. 't Bleef juist veur hom haitied 'n toubonnen zak.

Dou worde geenderaol ommeraok glèn op dokter, dei hai net ontmutte.

't Haor ston hom as vlammen ien 't en.

Kop diende hom op en brōssems stonnen hom om mond van kwaodens.

Hai foeterde en schol hom oet veur alens wat maor lelke was en wol mit hom vechten. Zai overlegden vōt 't uur wanneer of dat wezen zol.

Zie zoo! dat was 't tweede gevecht.

Dokter vol nou schrikkel ien 't leie en was haildal 't leutje mainje, hai wordde zoo behèn en zoo bekwempjes, jie konnen hom wel mit 'n razien hals oet snieden. 'k Was ter kant blied om dat he zoo mooi ien pien kwam, hai was nou te bruken as leujonges tegen sunderklaas.

Geenderaol heurde laoter dat zien zeun mit dokter vechten zol op 't pestol en dou he dat vernam wol hai volstreks nait lieden dat zien beste zeun de eer van zien hoes vreten zol, dat wol he zulf doun zee he, en dou vervrode 't uur om te vechten.

't Gedien worde naor beneden rold en ik gong as de weerlich naor dei jiffrouw tou.

Ik vroug heur hail ordenelk: ken 'k nou mien jak weerom kriegen jiffrouw?

"Wou jij die nu al weer terug hebben, 't is nog niet afgeloopen" zee ze.

Puuh! ik dochte dat dat meschain wel makkelk gaoun zol, maor jawel dat was "abuus zee Wiepke" ik kon eerst zunder niks weer aoftrekken. 't Was wel 'n ongeschiktighaid van jiffrouw en 'k was wat mal op heur, maor ik durs ter dou hèn of benao nait slim meer op aandringen

want as ik marken lait da 'k hom toch zoo aiweg geern weerom hemmen wol, den kon ze ja wel ais arg kriegen dat ter geld ien zat en pluzen hom nao, en dat ze 't mie der zunder dat der 'n hen of haon naor kraaide, oet stool.

Ik luip 't hokje ais zuitjes veurbie en gloop der zoo 'n beetje schuuns ien, en dou zag 'k wel dat mien jak der nog hong en 'k zag ook deur dat krek tegen buus 'n vairkantig verdiksel was, dat portefulie der nog ien zat, gelukkig.

Dou 'k weer op mien plak kwam duurde 't nait lank of worde weer stamp.

't Gediende worde weer omhoog rold en wat 'n meraokelachtig wonder. Ze haren mie vrachtjont 't haile hoes aan anderkant van 't gediende aofsleten en op dei roemte vast vôt dikke boomen poot, want ik kon nait ans zain of 'k keek ien 'n eerlieks bos op. Je zollen zeggen hou kriegen ze 't zoo, je zollen der zoo ien oploopen. 't Was ter duusterachtig en net docht ik wat zè we nou hemmen, dou kwam geenderaol der aan mit zien oppaster dei 'n kist vol pestollen droug.

Geenderaol laip wat henneweere, schreef wat en dou kwam dokter ook. Zai mouken bepaoling dat ze op zien Amerikaansch vechten zollen, dat zooveul zeggen wol as dat ze den 'n buusdouklinte van 'n kander aof staon gaon en schaiten elk op hom zulf. Ain pestol zol laoden wezen en ander nait en den mozzen ze ien blindjes om pestollen trekken.

Oppaster houl baide pestollen achter rug. Dokter kreeg 't eerst zienent en dou geenderaol ander.

't Worde mie roeg genog mit zoo'n schaiterei, want hou makkelk kon der ais 'n koegel 'n beetje oet zied vlaigen en raoken mie, en om op zoo'n menair ontiedig dood te worren kwam mie 't niks op aan. Hai! wat was 'k benauwd.

Geenderaol houl 't pestol op hom zulf aan; 't grees mie tou.

Gelukkig hai waigerde: wat was 'k blied dat 't zoo bedégent was.

Nou was dokter zoo gevaorlk as 'n kou mit 't loodge ien staart, want hai mōs op hom zulf schaiten. Och! och! Wat veranderde zien levenslust ien levenslast; de nachtoel har veur hom roupen. Hai worde zoo wit as zoepen en trilde as 'n popelierblad.

Tou dokter! zee geenderaol, nou is beurt aan joe.

Dokter drujelde der eerst wat tegen, dou kwam der 'n hail hard schot en hai daonsde der stèn dood deel.

Op dat schot aof, kwam der volk oet bosch over tou loopen en wel wazzen dat verdold? 't Was geenderaol zien hoesholng.

Zai haren zoowat heurd dat ter vechterij op pestol tusken geenderaol en dokter wezen zol. Wat wazzen dei vroulu ien 't eerste overstuur, ze gilpten en gierden as wipkaoren. Nou, 't was veur heur ook gain extra mooi gezicht dat dokter daor hart stikke dood lag, maor oppaster verzekerde heur dat dokter hom zulf te kort daon har, wat ze den ook zain konnen oet 'n braifke dat ze op 't liek vonnen..

Geenderaol zag zien vrou heur mispas, omdat ze nog zoo jonk was, wat deur vingers, nou dat mōs hai waiten, dokter was nou toch dood en tougeven voldut aost altied nog maor weer 't best, maor daordeur wazzen nou ale kronkels weer zoo wat recht maakt.

Eerst wol 'k nog aost hard roupen om 'n veldwachter, zoo 'n roege vermoorderei kon toch ainlk narens hen; maor ik dochte wat heb 'k der ook mit verneuden, want om zukke minsken, as dei dokter, het aorde ainlk gain verlet, alouwel, om lu daor zukke verdaipens ien zitten zuks bie tids aof te leeren, is ook lastigachtig en stait zoowat geliek mit: of je 'n vis ien waoter verzoepen of 'n opstopte vogel nog dooder schaiten willen.

Boetendes kon der nog 'n hail bult spul van komen as 'k 't aanbrogte.

Ik zee tegen mien ol buurman: dat het zoo'n gemaine lofferd van 'n dokter der nou van, wat dee dei lap van 'n kerel mit andermans vroulu te vreien, nou is he verlud.

Wat hei je der toch minne minsken ien wereld, 't verstand zol joe der stil van staon ien kop.

“'t Is Fransch! 't is Fransch” zee he deftig.

Nou, docht ik, den ben ik blied dat mien Hilje gain fransman is en mien leutje wicht zel ook zukke franse fratsen nait leeren.

Zai rolden 't gediende 'n paor maal op en aof en ondertied sloug 't volk bie ons heur al ien hannen net of ze gloeiend kolt worren wazzen.

Ik har 't niks kolt zoo zat mie mien portefulie op 't èn ien hoed. 'k Mouk mie aorig bunzig, dat ken je begriepen, da 'k mien luk nustje geld, daor wie ale daogen

zoo om schrippen en knooien mozzen, op zoo'n menair kwiet worren zol. Hou zo 'k ter mit aan; 'k mōs mie der ja kompleet veur schaomen da 'k mien centen zoo wegbrogd har en 'k kon toch ook nait zunder niks bie Hilje komen.

Wat zo 'k 'n raos kriegen.

Ien 't lest begunde 't volk altmaal wat te riwwen, mien ol buurman ston ook op, rekte hom oet en zee: “afgelopen”.

Ah! docht ik, den is 't nou zoo wied, den ken 'k nou mien jak weerom kriegen en 'k gong vôt naor jiffrouw tou.

Maor dou 'k daor kwam, wat al 'n drokte veur dat hokje, men kon der hail nait te schrip komen, net 'n bouldag ien lommerd.

Ain raip van zeuven, ander van drei, dei van vief, ik raip haitied net zoo hard as 'k maor leerd har en maor al aan dedur, mien nummer: Elf! Elf! Elf! Elf!

'n Meneer dei kort aan mie ston, zee aan jiffrouw: “help dien boer met zijn gekkenommer maar 't eerst.”

Nou, nou, ik verdroug dat van hom dou 'k zag dat jiffrouw mien spullen van knop aofkreeg, maor ans he mie nog wat naoder komen was den har 'k hom ais mit mien voesten aaid, of hom de glaozen ien 't lood slaogen, daor wol 'k hom wel 'n handje van geven.

'k Vuilde vôt of portefulie en 't kougeld der nog ien zat, en ja, 'k was zoo blied as blik.

'k Laip wat trappens aof en dou zag 'k aan wōrstflouer da 'k bie boetendeur was. Dei koperen kerels stonnen boeten nog maor onverdrutsaom te wachten bie heur “spaide.”

Ik zee heur: goijen aovend. .

n

jaarvergadering dd. 18 maart 2004

Afwezig met kennisgeving: mw. E.C. Bakker-Woortman, dhr. Joh. Huitsing, dhr. Rinsema, dhr. Venhuizen en dhr. De Ranitz.

1 Opening

Jacques opent de vergadering en heet alle aanwezigen welkom.

2 Notulen jaarvergadering 17 april 2003

De notulen worden ongewijzigd vastgesteld.

3 Mededelingen bestuur

- 1 het tijdschrift krijgt een andere drukker. Waar het blad eerst gedrukt werd bij de huisdrukker van de NLTO is nu bureau Letter en Lijn ingeschakeld, en drukkerij Alblas.

Het eerste blad volgens dit recept is vertraagd, maar wel bijna klaar. De kwaliteit zal hetzelfde blijven.

- 2 De samenstelling van de redactie zal veranderen. Erna Bakker stopt met de eindredactie door drukke werkzaamheden, maar zal nog wel stukjes blijven schrijven voor het blad.

We zullen haar missen, en bedanken haar namens leden en bestuur.

- 3 De opgravingen bij het voormalig gezondheidscentrum Winsum heeft een rond schild (dat momenteel in Delft wordt schoongemaakt), met daar bovenop een dikke tegel en een zwaard opgeleverd. Hierover ongetwijfeld meer in een volgend nummer.

4 jaarverslag secretaris

wijzigingen;

- punt 4; Jacobijnerhuis moet zijn Jacobijnenhuis

- punt 5; voor de werkgroep schrijvers; we kregen een bericht van de historische vereniging Hardenberg (waar Clara Feijoena van Sytzama zich na haar huwelijk vestigde). Zij hebben reeds aandacht aan haar meer volwassen poëzie besteed. Het contact met deze vereniging is gelegd en wordt gewaardeerd.

- punt 6; Overige activiteiten

De huidige eigenaar van de boerderij Bellingweer 29 heeft bezwaar aangetekend tegen het uitroepen van de status "beschermd rijksmonument".

In een verweerschrift worden de bezwaren van de hand gewezen; dit verhaal wordt vervolgd, al lijkt het onwaarschijnlijk dat de beschermstatus zal worden ingetrokken.

5 jaarverslag penningmeester

Penningmeester mevr. Lemstra-Wieringa geeft een korte toelichting.

Er was een tikfout die opgespoord is, waardoor er _ 0,26 is teruggevonden. De zaalhuur komt op nul uit met dank aan de Gouden Karper.

De rekening van het laatste blad van 2003 zal op de rekening van 2004 verschijnen.

6 Verslag Kascommissie

De leden van de kascommissie, de heren H. van den Berg en M. Meinsma vermelden dat zij de financiële administratie hebben doorgelicht en geen onregelmatigheden hebben kunnen

ontdekken. Zij stellen voor de penningmeester en het bestuur decharge te verlenen. De ledenvergadering gaat hiermee akkoord.

7 Contributieverhoging

Het voorstel om de contributie van _ 14,- per jaar naar

_ 15,- per jaar te verhogen is aangenomen.

8 Bestuursverkiezing

Reglementair aftredend zijn dhr. J. Venhuizen en dhr. C. Tersteeg. Beiden zijn herkiesbaar.

Er zijn geen tegenkandidaten, dus de kandidaten worden herkozen.

9 Aanvulling kascommissie

Dhr. Van den Berg is statutair aftredend.

Dhr. Haak is beschikbaar en het voorstel tot benoeming is aangenomen. Hij wordt welkom geheten.

10 Wat verder ter tafel komt en rondvraag

Dhr. R.A. Hulscher vroeg zich af of de historische vereniging zich inliet met politieke keuzes, aangaande het parkeerbeleid aan de Onderdendamsterweg.

Volgens Jacques ging het hier meer om een adviserende taak, waarop dhr. B. Raangs benadrukte dat de vereniging enkel een adhesiebetuiging heeft gegeven, aangezien de dorpsrand aangetast zou worden door dit plan.

Dhr. R.A. Hulscher vroeg of de vereniging voorzichtigheid wilde betrachten in dergelijke zaken.

11 Lezing

Hier volgde een lezing "de 'wedeme' van Warffum" door drs. Scheers.

12 Vragen

13 Sluiting

Voorzitter Jacques Tersteeg bedankte dhr. Scheers en zijn vrouw voor de boeiende lezing en mooie beelden, en sluit de avond af.

Het volgende infobulletin

Winshems tiende jaargang nummer 1 verschijnt in maart 2005; kopij kunt u insturen tot uiterlijk 8 februari. Mocht de kopijsluitingsdatum een probleem vormen, neem dan tijdig contact op, zodat we kunnen overleggen in hoeverre er nog ruimte beschikbaar is. Zo mogelijk grote stukken tekst digitaal aanleveren (op floppy, CD of via email) en bij voorkeur als platte tekst (zonder opmaakcodes). U kunt uw teksten natuurlijk ook gewoon geschreven of getypt aanleveren, dan zorgt de redactie voor verdere verwerking. Denk om zo volledig mogelijke bronvermelding en graag bij elke tekst uw naam en telefoonnummer vermelden. Wilt u ook bijgevoegd beeldmateriaal voorzien van naam en telefoonnummer en een gedocumenteerd onderschrift.

Redactieadres

Barbara van der Dussen
Eкке Kleimahof 5, 9951 MK Winsum
telefoon 0595-443870
e-mail: info@winshem.nl

Rectificatie rubriek "Doudestieds"

In ons vorige nummer (juni 2004) zijn in het bijschrift bij de foto van de school aan het kerkpad Obergum (pag. 20) enige onjuistheden geslopen, met name in de jaartallen.

De tekst moet als volgt zijn:

"Op de plaats van het huidige uitvaartcentrum aan het Kerkpad te Obergum stond vroeger een school met onderwijzerswoning. In 1840 was daar al sprake van een school. Dit schoolgebouw werd in 1861 door de gemeente aangekocht van de Hervormde kerkvoogdij. Tot 1882 was het een openbare lagere school. In dat jaar werd aan het huidige dorpsplein een nieuwe openbare lagere school gebouwd (thans openbare bibliotheek). De Obergumer school ging daar naar toe. Het schoolgebouw aan het Kerkpad deed ná 1882 dienst als bewaarschool en vervolgens tot 1962 als gemeentelijke kleuterschool".

De verdere tekst blijft ongewijzigd.

*Herberg De Gouden Karper,
één van de oudste horecabedrijven van
Noord-Nederland, ademt nog steeds de sfeer van weleer.
U kunt smakelijk en gevarieerd eten in ons eetcafé,
dat 7 dagen per week geopend is of, als u er echt een
avondje uit van wenst te maken, in ons comfortabel
à la carte restaurant.
Van donderdag t/m zondag kunt u
genieten van onze bijzondere keuken.*

Herberg De Gouden Karper waar de gast nog koning is.

Herberg De Gouden Karper

Hoofdstraat W5 9951 AA Winsum Tel. (0595) 44 14 26